

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU NODROŠINĀŠANA, IZVĒLOTIES
LIETAS IZTIESĀŠANAS VEIDU – MUTVĀRDU VAI RAKSTVEIDA
PROCESĀ**

BAKALaura DARBS

Autors: **Kristiāna Zaļuma**

Studenta apliecības Nr.: kz18033

Darba vadītājs: Dr.iur., prof. Kristīne Strada – Rozenberga

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir “Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana, izvēloties lietas iztiesāšanas veidu – mutvārdu vai rakstveida procesā”. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir viena no būtiskajām cilvēka pamattiesībām, kas ir regulēta Latvijas Republikas Satversmē, kas nozīmē, ka tām ir jābūt nodrošinātām tiesā. Kriminālprocesā viens no svarīgākajiem tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem lietas iztiesāšanas gaitā ir tiešums un mutiskums. Covid-19 infekcijas izplatības rezultātā aktuāla ir kļuvusi lietas iztiesāšana rakstveida procesā, tādā veidā aizstājot mutiskuma pamatprincipu.

Darba mērķis ir noskaidrot, kā tiek ievērotas apsūdzēta tiesības uz taisnīgu tiesu, izvēloties attiecīgo lietas iztiesāšanas veidu, kā tas ietekmē apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu un kurš procesa veids ir efektīvāks, lai tiktu nodrošinātas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu.

Darbā tiks analizēts tiesību uz taisnīgu tiesu princips, rakstveida un mutvārdu process, apsūdzētā tiesības attiecīgajā lietas iztiesāšanas veidā un kā tās tiek nodrošinātas, izvēloties rakstveida vai mutvārdu procesu.

Atslēgvārdi: tiesības uz taisnīgu tiesu, mutvārdu process, rakstveida process, kriminālprocesa tiesības.

ANOTATION

Thematic of the Bachelor is “Ensurance of rights to a fair trial by choosing the type of juridical process – via oral or written process”. Rights to a fair trial is one of the most important fundamental human liberties, which is regulated in Latvia`s Republics constitution, thus it must be insured during the trial process. One of the most important elements of rights to a fair trial in criminal process is directness and oral presentation. Due to the spread of Covid-19 infection trial via written process has become of certain significance, thus replacing fundamentality of oral presentation.

The aim of this research is to investigate, how are the rights to a fair trial preserved in the process of choosing between a certain trial type, and how it affects the rights to a fair trial of the accused, and which type of juridical process is more effective in ensuring the rights of a fair trial of the accused.

In this research will be analysed the principal of rights to a fair trial, the written and oral process, rights of the accused and the way these rights are ensured for both – written and oral presentation process.

Keywords: rights to a fair trial, oral process, written process, rights of a criminal proceeding.

SATURS

Ievads.....	5
1. Tiesības uz taisnīgu tiesu.....	6
2. Lietas iztiesāšana mutvārdu procesā.....	10
2.1. Mutvārdu process	10
2.2. Mutvārdu procesa kārtība	11
2.3. Apsūdzētā tiesības un pienākumi mutvārdu procesā.....	21
3. Lietas iztiesāšana rakstveida procesā	28
3.1. Rakstveida procesa pieļaujamība.....	28
3.2. Rakstveida procesa kārtība	32
3.3. Apsūdzētā tiesības un pienākumi rakstveida procesā.....	38
4. Tiesības uz taisnīgu tiesu izvērtējums mutvārdu un rakstveida procesā	44
Kopsavilkums	54
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	56

IEVADS

Latvijas Republikas Satversmē ir teikts, ka Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības¹. Latvijas Republikas Satversmei ir augstākais juridiskais spēks Latvijas tiesiskajā sistēmā² un tā nosaka cilvēku un pilsoņu tiesības. Vienas no būtiskākajām pamattiesībām, ko regulē Latvijas Republikas Satversme ir tiesības uz taisnīgu tiesu. Ievērojot to, ka Latvijas Republikas Satversme ir ar augstāko juridisko spēku Latvijas tiesiskajā sistēmā, visiem likumiem un normatīvajiem aktiem ir jāatbilst Latvijas Republikas Satversmei. Arī Kriminālprocesa likuma 15.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir plašs jēdziens, bet pamatā tas sevī ietver – taisnīgu tiesas nodrošināšanu un taisnīgu lietas iztiesāšanu.

Pēdējo divu gadu laikā, kopš pasaulē ir koronavīrusa infekcija, tiesu sistēmā aktuālāka ir kļuvusi lietu izskatīšana rakstveida procesā. Ja pirms pandēmijas sākuma Kriminālprocesa likums paredzēja ļoti maz gadījumus lietas izskatīt rakstveida procesā, tad Covid-19 izraisītās sekas ir devušas tiesai lielāku rīcības brīvību lietas izskatīt rakstveida procesā.

Šī darba mērķis ir izanalizēt kā tiek nodrošinātas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, izvēloties lietas iztiesāšanas veidu – mutvārdu vai rakstveida procesā, proti, izpētīt kā attiecīgais lietas iztiesāšanas veids ietekmē apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī kurš lietas iztiesāšanas veids ir efektīvāks, lai tiktu aizsargātas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu.

Darbā tiks analizētas tiesības uz taisnīgu tiesu, mutvārdu un rakstveida process, un šo tiesību īstenošana attiecīgajā lietas iztiesāšanas veidā. Darbā tiks izmantoti pieejamie elektroniskie resursi, tiesu nolēmumi, literatūra, ziņu portālu publikācijas, to skaitā speciālistu sniegtās publikācijas. Darbs sastāv no ievada, četrām nodaļām, apakšnodaļām, kopsavilkuma un literāro avotu izklāsta.

¹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [25.04.2022. red.]

² Ņikona L., Brikmane E. Kas ir konstitūcija un kāpēc Latvijā to sauc par Satversmi. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/337747-kas-ir-konstitucija-un-kapec-latvija-to-sauc-par-satversmi-2022> [aplūkots 25.04.2022.]

1. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU

Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmais teikums paredz, ka “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”³ No Satversmes tiesas atziņām izriet, ka personas pamattiesību aizsardzība ir viens no demokrātiskas valsts nozīmīgākajiem pienākumiem. Valstij jānodrošina efektīva aizsardzība ikvienai personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Tāpēc personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana ir līdzeklis šā mērķa sasniegšanai, jo tieši no tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī citu personu pamattiesību aizsardzība.⁴ Satversme ir normatīvais tiesību akts ar augstāko juridisko spēku Latvijas tiesiskajā sistēmā, citiem likumiem un normatīvajiem aktiem ir jāatbilst Satversmei, pretējā gadījumā likums nav spēkā un tas nevar tikt piemērots.

Tiesības uz taisnīgu tiesu veidojošos elementus iespējams iedalīt pēc to attiecināmības un pēc to rakstura. Pēc to attiecināmības raksturojošie elementi ir iedalāmi gan uz krimināllietām un civilīlētām kopā, gan atsevišķi uz krimināllietām. Attiecināmības elementi uz krimināllietām ir īpaši atrunāti, savukārt civilīlētās tiesībās uz taisnīgu tiesu valstij ir lielāka rīcības brīvība.⁵

Tiesības uz taisnīgu tiesu elements pēc to rakstura ir iedalāms institucionālajos un procesuālajos. Institucionālais elements nozīmē taisnīgu tiesas nodrošināšanu, savukārt procesuālais elements nozīmē taisnīgu lietas iztiesāšanu.⁶

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir paredzētas arī “Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas” 6.panta pirmajā daļā un “Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām” 14.panta pirmajā daļā.

Kriminālprocesa likums ir pakļauts Satversmei un Kriminālprocesa likuma 15.pants paredz tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, saturot visaptverošu garantiju, ka ikviena lieta tiek izskatīta taisnīgā tiesā, īpaši uzsverot tiesas neatkarību un objektivitāti kā neatņemamu

³ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [22.02.2022. red.]

⁴ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes tiesas atziņas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 102.lpp.

⁵ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 124.lpp.

⁶ Ibid. 124-125. lpp.

priekšnoteikumu procesa kopējā taisnīguma nodrošināšanai.⁷ Tiesības uz taisnīgu tiesu ir Kriminālprocesa pamatprincips.

Lai kriminālprocesā nodrošinātu taisnīgas tiesas garantijas ir jābūt nodrošinātām sekojošām lietām – 1) tiesa, kura izskata lietu, ir jābūt ar likumu izveidotai, objektīvai un neatkarīgai, savukārt tiesnešiem, kuri izskata lietu, ir jābūt objektīviem un neatkarīgiem; 2) tiek ievērotas prasības uz procesa gaitu; 3) tiek ievērotas procesuālās garantijas konkrētai personu kategorijai.⁸

Satversmes 86.pants nosaka, ka “Tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šīs tiesības piešķir likums, un tikai likumā paredzētā kārtībā.”. Tiesa, kas izskata lietu ir jābūt noteiktai ar likumu, proti, likumdevējam ir noteikts pilnvarojums pieņemt likumus, kas piešķirtu konkrētām valsts institūcijām tiesas spriešanas funkcijas, kā arī pieņemt procesuālus likumus, kas noteiktu tiesas spriešanas kārtību.⁹ Tiesu iekārtu Latvijas republikā regulē likums “Par tiesu varu”. Lietas izskatīšanas noteikumus un procedūras nosaka Satversme, Civilprocesuālie, Kriminālprocesuālie un Administratīvi procesuālie likumi, kā arī likums "Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu".¹⁰

Tāpat Latvijas Republikas Satversmē ir noteikts, ka tiesneši ir neatkarīgi un objektīvi. Tiesnešu objektivitāti regulē likuma “Par tiesu varu” 2.nodaļa, kura nosaka, ka nedrīkst iejaukties tiesneša darbā, lietas spriešanā vai lēmuma pieņemšanā, par necieņu pret tiesu persona var tikt saukta pie atbildības, lietas spriešanas laikā tiesnesis ir neaizskarams, jāievēro nosacījumus par noraidījuma pieteikšanu tiesai, tiesnesim ir sevi jāatstata no lietas izskatīšanas, kā arī nav pieļaujams tiesnesim piedalīties atkārtotā lietas izskatīšanā un jāievēro tiesas sprieduma likumīgais spēks.

Otrais elements, kas ietver sevī tiesības uz taisnīgu tiesu, regulē prasības uz procesa gaitu, lai procesa gaita notiktu visiem vienādi pēc vienotiem noteikumiem. Šis elements ietver sevī daudz un dažādus noteikumus, kas tiesai ir jāievēro izskatot lietu. Procesā gaitā ir svarīgi ievērot pušu līdztiesības principu, kas ir noteikts likumā “Par tiesu varu”. Tāpat arī atsevišķos Kriminālprocesa likuma pantos ir atrunāti elementi, kas nodrošina tiesības uz taisnīgu tiesu procesā gaitā.¹¹ Viens

⁷ Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 75.lpp.

⁸ Ibid.

⁹ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes tiesas atziņas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 85.lpp.

¹⁰ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1922. [25.02.2022. red.]

¹¹ Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 77.lpp.

no svarīgākajiem elementiem ir norādīts Kriminālprocesa likuma 449.pantā, kas paredz krimināllietas iztiesāšanas tiešumu un mutiskumu. Kriminālprocesa likums paredz arī personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, kas ir noteikts Kriminālprocesa likuma 14.pantā, tāpat Kriminālprocesa likums nosaka *ne bisi n idem* (dubultās sodīšanas aizliegumu), likumā paredzētos gadījumos pārsūdzēt nolēmumus, kā arī izvērtēt pierādījumu pieļaujamību.

Trešais elements paredz noteikumus atsevišķām personu kategorijām.¹² Kriminālprocesa likuma 83.panta pirmās daļas pirmais punkts nosaka, ka “aizstāvja piedalīšanās ir obligāta kriminālprocesā, ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai”. No šīs normas ir secināms, ka šāda tiesība ir piešķirama tikai tādai personu kategorijai, kurai ir tiesības uz aizstāvību un viņa ir nepilngadīga. Tāpat personu kategorija, kura nepārvalda valsts valodu procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības izmantot valsts valodu un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs.¹³ Tiesības iepazīties ar lietas materiāliem ir attiecināmas uz personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību un cietušo, taču šo tiesību izmantošana šīm abām personām var atšķirties. Cietušais ar lietas materiāliem var iepazīties pilnībā, taču apsūdzētajam šīs tiesības ir ierobežotas, lai neizpaustu apsūdzētajam cietušā un trešo personu datus.

Latvijas Republikas Satversme 116.pants nosaka Satversmes pantus, kas ir ierobežojami likumos paredzētos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību¹⁴, taču šis pants neparedz tiesības ierobežot Satversmes 92.pantu. Satversmes tiesa vairākkārtīgi ir atzinusi, ka, tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības.¹⁵ Līdz ar ko ir secināms, ka tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, neliedzot vai neatņemot tās pēc būtības personai.

Autore secina, ka valstij ir pienākums aizsargāt personas tiesības uz taisnīgu tiesu, ņemot vērā, ka šīs personas pamattiesības ir nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmē, šīs tiesības ir jānodrošina arī iztiesājot krimināllietu, ievērojot katru būtiskāko sastāvdaļu, kas veido tiesības uz taisnīgu tiesu kopumā. Taču tiesības uz taisnīgu tiesu nevar pastāvēt bez personas pienākuma. Šādu atziņu ir paudis arī Aigars Strupišs sakot, ka “taisnīga tiesa nenozīmē tikai tiesības. Taisnīga tiesa nozīmē arī pienākumus. Grūti panākt taisnīgu tiesu, ja liecinieki neierodas uz tiesas sēdēm, ja lietas

¹² Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 75.lpp.

¹³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [03.03.2022. red.]

¹⁴ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [03.03.2022. red.]

¹⁵ Satversmes tiesas 10.02.2017. spriedums lietā Nr.2016-06-01, 27.p. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/04/2016-06-01_Spriedums.pdf [aplūkots: 28.04.2022.]

dalībnieki novilcina tiesas sēdes, nesniedz pierādījumus un nodarbojas ar procesuālo huligānismu.”¹⁶ Piemēram, lai tiktu nodrošināts Kriminālprocesa likuma 15.pantā minētais pamatprincips, ir jānodrošina tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, taču šīs tiesības nevar īstenot bez procesa dalībnieku atgriezeniskās saites, neievērojot tiesas uzliktos pienākumus un veicinot bezdarbību, tādējādi arī persona savā ziņā “apgriež” savas tiesības uz taisnīgu tiesu.

¹⁶ Strupišs A. Taisnīga tiesa. Jurista Vārds, 15.02.2022., Nr.7 (1221), 76.-77.lpp.

2. LIETAS IZTIESĀŠANA MUTVĀRDU PROCESĀ

2.1. Mutvārdu process

Šā darba pētījuma pirmajā nodaļā tika noskaidrots, ka lai tiktu ievērotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā ir jābūt ievērotai procesa gaitai. Kriminālprocesa likuma 449.pants paredz lietas iztiesāšanas tiešumu un mutiskumu, kas ir mutvārdu procesa pamatā.

Tiešums raksturo pierādījumu pārbaudi tiesā, proti, tiesa, kura katru pierādījumu tieši un nepastarpināti uztver pati, piemēram, uzklauša lieciniekus, vēro reakcijas, uzdod papildus jautājumus, principā konfrontē, nolasa liecības, lemj par lietisko pierādījumu apskati, tādā veidā sacenšoties aizstāvībai un apsūdzībai, tāpēc lietas ar pierādījumu pārbaudi var skatīt tikai mutiski. Mutiskums nosaka formu kādā notiek iztiesāšana, proti tiesas sēdē, ja viens likums neparedz savādāku formu.

Kriminālprocesa likuma izpratnē mutvārdu process ir lietas izskatīšanas pamatveids un apsūdzētajai personai uz mutvārdu procesu vienmēr būs tiesības, bet tās arī likumā noteiktajos gadījumos var tikt ierobežotas.

Lietas izskatīšanu mutvārdu procesā var ietekmēt tiesu instance. Pirmās instances tiesā Kriminālprocesa likums paredz gandrīz visos gadījumos krimināllietas iztiesāt mutvārdu procesā, izņemot gadījumus, kad tiesā lieta ir saņemta vienošanās procesa gadījumā. Taču Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmā prim daļa paredz “Krimināllietas, kas nodotas tiesai paātrinātā procesa kārtībā vai izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes, pirmās instances tiesā var izskatīt rakstveida procesā. Tiesa paziņojumā par krimināllietas izskatīšanu rakstveida procesā norāda tiesības prokuroram, apsūdzētajam, aizstāvim un cietušajam 10 dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam, iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, iesniegt viedokli par piemērojamo soda veidu un mēru un citiem ar spriedumu saistītiem jautājumiem, kā arī norāda nolēmuma pieejamības dienu. Ja iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā iesniedzis prokurors, apsūdzētais, aizstāvis vai cietušais, tiesa pieņem lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā”. No kā izriet, ka tiesai uz doto brīdi ir lielākas iespējas lietas skatīt rakstveida procesā. Atbilstoši iepriekš minētajai normai tiesa mutvārdu procesā var skatīt lietas, kas ir – ienākušas tiesā ar pierādījumu pārbaudi; ja apsūdzētais, cietušais un prokurors izsaka iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā; kā arī, ja tiesa uzskata par nepieciešamu lietu izskatīt mutvārdu procesā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 559.panta normai, ja nav apstākļu, kas liedz pieņemt apelācijas sūdzību iztiesāt apelācijas kārtībā, tiesai pirms lietas iztiesāšanas ir jāpieņem lēmums par lietas iztiesāšanu rakstveida vai mutvārdu procesā.¹⁷ Šis ir viens no Kriminālprocesa likuma noteiktajiem gadījumiem, kad tiesai ir izvēles brīvība kā izskatīt lietu – mutvārdu vai rakstveida procesā. Mutvārdu procesā apelācijas instances tiesa izskata lietas, ja apelācijas sūdzības vai protesta lūgums ir pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 559.panta 4.daļā noteikto, kad lietu var iztiesāt rakstveida procesā. Kriminālprocesa likuma 559.pantā 5.daļas otrajā punktā ir paredzēts, ka rakstveida procesā pēc saņemtiem iebildumiem no prokurora vai personas, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskāris par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, tiesa var pieņemt lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā. Saskaņā ar Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmo daļu, kurš paredz apelācijas instances tiesai arī citas lietas, kas nav minētas Kriminālprocesa likuma 559.panta 4.daļā iztiesāt rakstveidā, tiesa var pēc savas iniciatīvas nozīmēt lietu izskatīšanai mutvārdu procesā vai pēc prokurora vai personas, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, motivējoša lūguma.¹⁸

Savukārt kasācijas instances tiesā mutvārdu process notiek gadījumos, ja pēc rakstveida pierādījumiem nav iespējams izlemt lietu vai, kad tiesai ir nepieciešami papildus paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, vai, pēc Augstākās tiesas ieskata, attiecīgajai lietai var būt īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā.¹⁹ Kriminālprocesa likums neparedz iesaistītajām personām izteikt lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā vai iebilst par lietas izskatīšanu rakstveidā procesā, par procesa veidu lemj tikai un vienīgi tiesa. Līdz ar ko ir secināms, ka kasācijas instances tiesā mutvārdu process nav paredzēts kā pamata procesa veids.

2.2. Mutvārdu procesa kārtība

Mutvārdu procesa kārtību kriminālprocesā regulē Kriminālprocesa likums un nosaka gadījumus, kad mutvārdu process ir paredzēts obligāti, piemēram, ņemot vērā kriminālprocesa veidu tiesā, tiesu instanci.

Kriminālprocesa veidi tiesā nav norādīti un atspoguļoti kādā pantā, taču tos var iedalīt pēc procesuālās kārtības. Kriminālprocesa likumā ir paredzēti vispārīgie, vienkāršotie un sevišķie procesi. Sākumā tiks izpētīta mutvārdu procesa kārtība pirmās instances tiesā.

¹⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [15.03.2022. red.]

¹⁸ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [16.03.2022. red.]

¹⁹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [15.03.2022. red.]

Vispārīgais kriminālprocess ir tāds procesa veids, kurā tiek veiktas visas Kriminālprocesa likumā noteiktās darbības, lai iztiesātu krimināllietu, proti, tiesas sēdes atklāšana, tiesas izmeklēšana, tiesas debates un apsūdzētā pēdējais vārds, un nolēmuma pasludināšana. Svarīgs posms ir tiesas izmeklēšana, jo tas sevī var iekļaut apsūdzības uzturēšanu, apsūdzētā attieksmes noskaidrošanu pret apsūdzību un pierādījumu pārbaudes izdarīšanu. Vispārīgais kriminālprocesa veids paredz pierādījumu pārbaudes izdarīšanu, ja apsūdzētais nav atzinis savu vainu un/vai cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju, vai citu apsvērumu dēļ nav piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai.²⁰ Pierādījumu pārbaude krimināllietās ir regulēta Kriminālprocesa likuma 500.pantā un tā paredz pierādījumu pārbaudi sākt ar cietušā nopratināšanu, ja lietā ir cietusī persona. Tālāk notiek apsūdzības norādīto liecinieku pratināšana, kuri bija nopratināti pirmstiesas procesā un prokurora iesniegto pierādījumu pārbaude. Pēc kā seko aizstāvības uzaicināto liecinieku pratināšana un aizstāvības iesniegto pierādījumu pārbaude. Kā pirmais pratināmajai personai jautājamus uzdod aizstāvības puse, tad cietušā puse un apsūdzība. Tiesa jautājumus var uzdot jebkurā brīdī, kā arī var noraidīt procesa dalībnieku jautājumus, kuri neattiecas uz lietu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 501.panta noteikto tiesa var atskaņot vai nolasīt liecinošās personas liecības. Kriminālprocesa likuma redakcija, kas bija spēkā līdz 2021.gada 1.janvārim noteica obligātu šādu mutisku cietušo un liecinieku pratināšanas kārtību un liecību pārbaudi, lai uz pierādījumiem varētu atsaukties tiesu debatēs un tiesa galīgajā nolēmumā. Kriminālprocesa likuma 489.panta pirmās daļas redakcija, kas ir spēkā no 2021.gada 1.janvāra nosaka, ka “Tiesnesis pēc krimināllietas saņemšanas savā tiesvedībā nosūta aizstāvībai aicinājumu 10 darba dienu laikā iesniegt tiesā paziņojumu par nopratināmajām personām. Ja aizstāvība paziņojumā norāda, ka nav nepieciešams izsaukt kriminālprocesā agrāk nopratināto personu, kuras liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, tad aizstāvība piekrīt, ka liecībā fiksētās ziņas lietas dalībnieki varēs izmantot tiesas debatēs un tiesa tās varēs izmantot nolēmumā savu secinājumu pamatošanai. Vienlaikus tiesnesis paziņo par tiesībām iesniegt to personu sarakstu, kuras agrāk nebija nopratinātas un kuras, pēc aizstāvības domām, būtu izsaucamas uz tiesas sēdi, ar norādi, kāda apstākļa noskaidrošanai tās nepieciešams uzaicināt.” No minētās normas iziet, ka pierādījumi tiek pārbaudīti tikai tādā apmērā, kā aizstāvība ir lūgusi. Respektīvi cietušo un lieciniekus var nenopratināt, tādā veidā aizstāvība piekrīt cietušā un liecinieku iepriekš sniegtās liecības nepārbaudīt, vienlaicīgi piekrītot, ka uz tām var atsaukties tiesu debatēs un tiesa galīgajā

²⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [16.03.2022. red.]

noļēmumā. Tiesa ar pierādījumiem iepazīstas rakstveidā, no kā ir secināms, ka arī mutvārdu procesā ir iekļauts rakstveida procesa elements.

Kriminālprocesa likuma 500.pantā ir paredzēts, ka pēc liecinieku nopratināšanas, ja lietā kā pierādījumu izmanto operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas, tad tiesa pēc procesa dalībnieku motivēta lūguma var iepazīties ar šo materiālu, kas nav pievienots lietas materiāliem un ir attiecināms uz pierādīšanas priekšmetu. Visbeidzot tiesa aicina apsūdzēto sniegt liecības, bet apsūdzētais arī var atteikties no liecību sniegšanas. Ja apsūdzētais piekrīt sniegt liecības, tad pirmais jautājumus apsūdzētajam uzdot viņa aizstāvis, tad pārējie apsūdzēto aizstāvji un prokurors. Ņemot vērā, ka pierādījumu pārbaudes izdarīšana var sevī iekļaut cietušā un liecinieku nopratināšanu, liecību nolasīšanu vai atskaņošanu, prokurora iesniegto pierādījumu pārbaudi, apsūdzētā liecību noklausīšanos, tiesai šādas lietas izskatīšana ir jānozīmē mutvārdu procesā tiesas sēdē, jo pierādījumu pārbaude notiek tieši un mutiski un Kriminālprocesa likums paredz tikai tiesas sēdēs veikt pierādījumu pārbaudi.

Kriminālprocesa likumā ir paredzēti vienkāršotie kriminālprocesa veidi – process bez pierādījumu pārbaudes, vienošanās process, kriminālprocesa izbeigšana atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

Vienkāršotie kriminālprocesa veidi ir tādi, kuros tiek izlaista kāda obligāta procesa stadija, lai panāktu ātrāku tiesas izmeklēšanas pabeigšanu. Procesā bez pierādījuma pārbaudes kārtība ir paredzēta tāda pati kā parastajā procesā, vienīgi netiek veikta pierādījumu pārbaude. Pierādījumu pārbaude neizdarīšanas nosacījumi ir noteikti Kriminālprocesa likuma 499.panta pirmajā daļā, proti, pierādījumu pārbaudi var neveikt pilnībā vai daļā par apsūdzību, ja apsūdzētais atzīst savu vainu visā viņam izvirzītajā apsūdzībā vai attiecīgā tās daļā, tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu, apsūdzētais, bet obligātās aizstāvības gadījumos arī viņa aizstāvis un pārstāvis, piekrīt šādas pārbaudes neizdarīšanai. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka viena no Kriminālprocesa likuma 499.panta pirmās daļas punktos norādītā nosacījuma neizpildīšana liedz tiesības pirmās instances tiesai lietu iztiesāt, neizdarot pierādījumu pārbaudi.²¹ Līdz ar ko, ja persona konkrēti norāda uz to, ka atzīst savu vainu, atzīst pieteikto kaitējuma kompensāciju un piekrīt pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai, tad šādu lietu var izskatīt vienas tiesas sēdes laikā bez pierādījumu pārbaudes, ja vien nepastāv kādi citi šķēršļi.

²¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 02.02.2017. lēmums lietā Nr.11200005116/SKK-23/2017, 6.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/46nodala-iztiesasana-493-510pants> [aplūkots: 15.03.2022.]

Kriminālprocesa likums paredz arī tādu vienkāršoto procesa veidu kā vienošanās. Vienošanās process nozīmē, ka prokuroram un apsūdzētajam ir tiesības savstarpēji vienoties par kriminālprocesa pabeigšanu, noslēdzot vienošanos par vainas atzīšanu un sodu. Šādu vienošanos prokurors var noslēgt pirmstiesas izmeklēšanas laikā, pēc kā prokurors krimināllietas materiālus kopā ar vienošanās protokolu nosūta tiesai, ierosinot tai apstiprināt noslēgto vienošanos.²² Tiesa saņemot krimināllietu vienošanās apstiprināšanai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 540.¹ panta pirmajai un ceturtajai daļai var izvēlēties vai lietu skatīt mutvārdu vai rakstveida procesā, jo šādu rīcības brīvību paredz Kriminālprocesa likums.

Tiesa, saņemot krimināllietu vienošanās procesa kārtībā un nozīmējot tiesas sēdi mutvārdu procesā, tiesas sēdi uzsāk ar tiesas sēdes atklāšanu, tad pāriet pie tiesas izmeklēšanas un visu beidzot dodas pieņemt spriedumu un paziņo to tiesas sēdē klātesošajiem. Vienošanās procesā tiesas sēdē tiesas izmeklēšanas laikā tiesa lemj par noslēgtās vienošanās apstiprināšanu atbilstoši Kriminālprocesa likuma 49.nodaļai. Tiesas izmeklēšana notiek ar vienošanās iepazīstināšanu, ko nolasa prokurors, pēc kā tiesa noskaidro, vai apsūdzētais saprot, kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā viņš tiek apsūdzēts, vai atzīst sevi par vainīgu, vai vienošanos parakstījis apzināti un labprātīgi, saprot tās sekas un piekrīt, ka tiks ievērota noslēgtā vienošanās. Pēc šo apstākļu noskaidrošanas tiesa piedāvā apsūdzētajam un viņa pārstāvim iespēju sniegt paskaidrojumus par vienošanās noslēgšanas apstākļiem, kā arī noskaidro aizstāvja un prokurora attieksmi pret noslēgto vienošanos, tāpat tiesa dod vārdu citām uzaicinātajām personām. Tiesas izmeklēšanas beigās tiesa noskaidro, vai procesa dalībniekiem ir kādi lūgumi un tos izlemj. Savukārt Kriminālprocesa likums 541.pants paredz gadījumus, kad tiesa turpina lietas iztiesāšanu vispārējā kārtībā, proti, ja apsūdzētais atsakās no vienošanās un konstatējot, ka pirmstiesas procesā vienošanās nav noslēgta šajā likumā noteiktajā kārtībā vai pieļauts Krimināllikuma normu pārkāpums. Autores ieskatā vienošanās procesa laikā mutvārdu process var būt nozīmīgs, jo tas dod apsūdzētajam tiesības klātienē sniegt paskaidrojumus par savas izvēles izdarīšanu par labu vienošanās noslēgšanai, kā arī iespēju apsūdzētajam atteikties no vienošanās noslēgšanas vai pašai tiesai precizēt sev neskaidros jautājumus.

Kriminālprocesa likums paredz arī vienošanās procesu, kas tiek noslēgts iztiesāšanas procesā, bet ne vēlāk kā līdz tiesas izmeklēšanas pabeigšanai. Tas nozīmē, ka lieta var tik skatīta tiesas sēdē, proti, mutvārdu procesā parastajā kārtībā un prokurors ar apsūdzēto var savstarpēji vienoties par kriminālprocesa pabeigšanu, noslēdzot vienošanos par vainas atzīšanu un sodu. Šāda

²² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [17.03.2022. red.]

vienošanās ir iespējama Kriminālprocesa likuma 544.panta otrās daļas gadījumos, proti, ja apsūdzētais piekrīt noziedzīgā nodarījuma apjomam un juridiskajai kvalifikācijai, kā arī, ja apsūdzētais atzīst savu vainu pilnībā viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Tiesa pēc šāda pieteikuma saņemšanas par vēlēšanos slēgt vienošanos, pārbauda, vai konkrētajā procesā vienošanās ir pieļaujama, izskaidro apsūdzētajam vienošanās sekas, noskaidro, vai prokurors vai apsūdzētais un viņa pārstāvis piekrīt vienošanās slēgšanai, uzklausa cietušā un viņa pārstāvja viedokli par vienošanās noslēgšanu un nosaka tiesas sēdes pārtraukumu, lai prokurors un apsūdzētais saskaņotu vienošanos un iesniegtu to tiesai. Pēc vienošanās saņemšanas tiesā, tiesa turpina lietas iztiesāšanu tieši tādā pašā sastāvā kā pirms pārtraukuma un tādā pašā kārtībā mutvārdu procesā, kā tas tiek darīts, kad krimināllieta tiek saņemta tiesā vienošanās apstiprināšanai.²³ Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 542.panta noteiktajam tiesa vienošanās procesā pieņem notiesājošu spriedumu vai lēmumu par lietas izbeigšanu, ja konstatē apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka likums neparedz tiesai, izskatot lietu par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos, attaisnot personu kādā apsūdzības daļā, jo iztiesāšanā netiek pārbaudīti un vērtēti pierādījumi.²⁴ Līdz ar ko ir secināms, ka, ja nepastāv apstākļi, kas nepieļauj Kriminālprocesu, tiesas galīgais nolēmums vienošanās procesā būs notiesājošs.

Tāpat iztiesājot krimināllietu tiesa var lemt par krimināllietas izbeigšanu tiesas sēdē, kā to paredz Kriminālprocesa likuma 481.pants. Iepriekš minētā norma jau nosaka, ka šāda iespēja ir paredzēta tikai un vienīgi tiesas sēdē. Kriminālprocesu vai tā daļu var izbeigt tiesas sēdē, ja atklājas apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu vai izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības Kriminālprocesa likuma 379.panta noteiktajos gadījumos, kā arī, ja prokurors ir atteicies no apsūdzības. Prokurors no apsūdzības var atteikties jebkurā iztiesāšanas stadijā. Kā arī kriminālprocesu var izbeigt, ja apsūdzētais ir miris un viena mēneša laikā no apsūdzētā nāves nav saņemts mirušā tuvinieka pieteikums par kriminālprocesa turpināšanu mirušā rehabilitācijai. Ja šāds pieteikums ir saņemts, tad krimināllietas iztiesāšanu turpina vispārējā kārtībā tiesas sēdē ar pierādījumu pārbaudi. Savukārt, ja ir radušies apstākļi, kas paredz kriminālprocesa izbeigšanu tiesas sēdē, tiesa pārtrauc iepriekš veiktās darbības un dodas pieņemt nolēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. Taču tas ir atkarīgs no kriminālprocesa izbeigšanas pamata, jo tiesai

²³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [18.03.2022. red.]

²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 30.06.2011. lēmums lietā Nr.15830602009/SKK-266/2011. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/49nodala-tiesvedibas-patnibas-attieciba-uz-pirmstiesas-procesa-slegtu-vienosanos-539-543pants?lawfilter=1> [aplūkots:11.05.2022.]

ne vienmēr ir jāizbeidz kriminālprocess, piemēram, Kriminālprocesa likums 379.panta noteiktajos gadījumos.

Kā pēdējais kriminālprocesa veids ir sevišķie procesi. Kriminālprocesa likuma 11.sadaļa netieši liek izsecināt, kuri ir tie kriminālprocesa veidi, kas atbilst sevišķajiem procesiem. Sevišķie kriminālprocesi ir tādi, kuri sakarā ar kādu īpašu apstākļu pastāvēšanu tiek realizēti specifiskā veidā. Procesa virzītājam sevišķā procesa piemērošanas gadījuma nav izvēles brīvība. Sevišķie kriminālprocesa veidi sevī ietver procesu par mirušā rehabilitāciju, procesu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu, procesu izskatot sūdzības par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu un procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

Kriminālprocess, nosakot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, paredz lietas izskatīšanu tiesas sēdē, proti, mutvārdu procesu. Tas skaidri ir noteikts Kriminālprocesa likuma 603.panta pirmajā daļā, ka “Krimināllietu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu izskata slēgtā tiesas sēdē”. Ja iepriekšējos procesa veidos likumdevējs paredzēja noteikumu, ka lietas izskatīšanai ir jānotiek tiesas sēdē, tad šajā kriminālprocesa veidā likumdevējs paredz, ka ne vien šāda veida kriminālprocess ir jāizskata tiesas sēdē, bet gan arī slēgtā tiesas sēdē. Kā jau iepriekš tika minēts, sevišķajos procesos procesa virzītājam nav dota rīcības brīvība, līdz ar ko ir secināms, ka šāda veida procesi notiek tikai un vienīgi mutvārdu veidā slēgtās tiesas sēdēs. Lietas izskatīšana kriminālprocesā, nosakot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli personai, sākas ar to, ka tiesa atklāj tiesas sēdi, tad seko tiesas izmeklēšana, tiesu debates un nolēmuma pasludināšana. Tiesas izmeklēšanas kārtību nosaka Kriminālprocesa likuma 603.pants, kas paredz, ka tiesas izmeklēšanu sāk ar to, ka prokurors nolasa lēmuma par krimināllietas nosūtīšanu tiesai medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai aprakstošo daļu. Šā panta trešā daļa paredz, ka kriminālprocesā, nosakot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus tiesas izmeklēšanā vienmēr tiek izdarīta pierādījumu pārbaude. Tas ir tāpēc, ka tiesai ir pienākums izlemt jautājumu, vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un vai tai ir nosakāmi medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi. Tiesas izmeklēšanas stadijā tiesa pēc saviem ieskatiem var pieaicināt ekspertu.

Kriminālprocesu mirušā rehabilitācijai iztiesāšanu veic tiesas sēdē, kā to paredz Kriminālprocesa likuma 614.panta otrā daļa. Šajā procesā, tāpat kā iepriekšējā sevišķajā procesā, tiesas sēdes gaita nemainās, vienīgi atšķiras tiesas izmeklēšanas kārtība ko regulē šā paša panta ceturtā daļa, proti, tiesas sēdē noklausās pieteikuma iesniedzēja vai aizstāvja sūdzību, prokurora ziņojumu par lietas būtību un pārbauda iesniegtos pierādījumus. Tiesas izmeklēšanas laikā, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 615.panta pirmajai daļai, tiesai ir jāizlemj, vai noticis noziedzīgs

nodarījums un vai šo nodarījumu izdarījusi persona, par kuru notiek process. Šis procesa veids ir paredzēts tiesas sēdē ar pierādījumu pārbaudi, jo tiesai ir jāgūst pārliecība par mirušā apsūdzētā vainīgumu vai nevainīgumu pēc iesniegta mirušā likumiskā pārstāvja, tuvinieka vai citas personas pieteikuma.

Sevišķais kriminālprocesa veids ietver arī sevī procesu izskatot sūdzības par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu. Kriminālprocesa likums paredz divas dažādas iespējas kā tiek izskatītas sūdzības par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu. Proti, pirmā iespēja ir paredzēta Kriminālprocesa likuma 618.pantā, kas nosaka, ka, ja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu ir pieņemts attiecībā uz vienu personu, bet kriminālprocesā ir vairākas personas un pret pārējām personām kriminālprocess tiek turpināts, tad sūdzību par pieņemto lēmumu pievieno krimināllietai un to izskata tiesa vienlaicīgi iztiesājot krimināllietu. Par to procesa virzītājs informē sūdzības iesniedzēju. Tātad ir secināms, ka atbilstoši Kriminālprocesa likumam tiesas sēde notiek vispārējā kārtībā, kuras laikā tiesnesis izlemj jautājumu par iesniegto sūdzību. Savukārt, ja sūdzība par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu ir iesniegta krimināllietā, kur ir viens apsūdzētais, tad atbilstoši Kriminālprocesa likuma 619.panta pirmajai daļai, tiesa viena mēneša laikā nozīmē tiesas sēdi, kurā izskata iesniegto sūdzību. Ņemot vērā, ka iepriekš minētā norma paredz, ka šāda veida sūdzības izskata tiesa sēdē, tiesai nav rīcības brīvība kā savādāk skatīt šo procesa veidu. Tiesas sēdes gaita ir gandrīz tāda pati kā vispārīgajā kriminālprocesā, proti, tiesa atklāj tiesas sēdi, pēc kā, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 619.panta trešajai daļai, tiesa uzklaua sūdzības iesniedzēju, pārsūdzētā lēmuma pieņēmēju, kā arī citas uz tiesu uzaicinātās personas, pārbauda kriminālprocesā iegūtos un ar sūdzības izskatīšanu saistītos pierādījumus, un pieņem nolēmumu.

Kā pēdējais sevišķā kriminālprocesa veids ir process par noziedzīgi iegūtu mantu. Likumdevējs šādu procesu ir noteicis skatīt slēgtā tiesas sēdē.²⁵ Ņemot vērā, ka procesa virzītājam sevišķajos kriminālprocesos nav izvēles brīvība, tad procesā par noziedzīgu iegūtu mantu lietas skatīšana mutvārdu procesā, proti, slēgtā tiesas sēdē būs pamatveids. Tiesa skatot lietu tiesas sēdē uzsāk tiesas sēdi ievērojot vispārējo iztiesāšanas kārtību – noskaidro noraidījumus un lūgumus, procesa dalībnieki iesniedz pierādījumus, rakstveida paskaidrojumus, kā arī piedalās citu jautājumu izlemšanās, kas rodas tiesas procesa gaitā. Savukārt tiesas izmeklēšana atšķiras, jo Kriminālprocesa likuma 629.pants paredz, ka tiesai ir pienākums tiesas sēdes laikā uzklaut procesa virzītāju, prokuroru, pārējās uzaicinātās un ieradušās personas, viņu pārstāvjus vai aizstāvjus. Pēc kā tiesa

²⁵ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [18.03.2022. red.]

dodas pieņemt nolēmumu un to pasludina vai nu tajā pašā tiesas sēdē vai nosaka datumu, kad lēmums būs pieejams, bet ne vēlāk kā 10 dienu laikā.

Mutvārda procesa kārtību var ietekmēt arī tiesu instance, kurā lieta tiek izskatīta. Likumdevējs ir paredzējis Latvijas Republikā trīspakāpju tiesu sistēmu – pirmā instances tiesa, apelācijas instances tiesa un kasācijas instances tiesa.²⁶

Pirmās instances tiesa ir pamata tiesa jeb tiesvedības pirmā stadija. Šī trīspakāpju tiesu sistēma nodrošina pirmās instances tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu un lietas atkārtotu izskatīšanu apelācijas un kasācijas instancēs.²⁷ Likums “Par tiesu varu” 30.panta pirmā daļa nosaka pirmās instances tiesas kompetenci, proti, to, ka Rajona (pilsētas) tiesa ir pirmā instance krimināllietām, ja vien likumā nav noteikts citādi. Kriminālprocesa likuma 442.panta pirmā daļa nosaka tiesvedības instances un lietu piekritību. Ievērojot iepriekš minēto un to, ka pārējās tiesu instances nodrošina pirmās instances nolēmumu pārsūdzēšanu, ir secināms, ka bez pirmās instances tiesas nav iespējams nodrošināt tiesu hierarhiju.

Apelācijas instances tiesa likumā “Par tiesu varu” ir noteikta apgabaltiesa.²⁸ Tāpat arī Kriminālprocesa likums, paredz, ka apelācijas kārtībā pārsūdzētu pirmās instances tiesas nolēmumu izskata apgabaltiesa kā apelācijas instances tiesa.²⁹ Krimināllietas izskatīšanu apelācijas kārtībā regulē Kriminālprocesa likuma 52. un 53.nodaļa. Atšķirībā no pirmās instances tiesas tiesvedības stadijas lietas izskatīšana apelācijas instances tiesā ir fakultatīva procesa stadija, proti, atkarīga no procesa dalībnieka ieskata uz pirmās instances tiesas nolēmumu. Šī procesa stadija nav obligāta, bet ir nepieciešama, lai nodrošinātu procesa dalībnieka tiesības iesniegt rakstveida apelācijas protestu vai sūdzību par spēkā nestājušos pilnu pirmās instances tiesas nolēmumu nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā, kā arī nodrošina lietas otrreizēju izskatīšanu pēc būtības un tā ir papildus garantija tiesas nolēmuma tiesiskumam un pamatotībai.³⁰

Kriminālprocesa likuma 560.pants paredz, ka apelācijas instances tiesā lietas izskatīšana mutvārdu procesā jeb tiesas sēdē notiek piedaloties ieinteresētajām personām - prokuroram, personām, kuras pārsūdzējušas tiesas spriedumu, personas, attiecībā uz kurām pārsūdzēts vai

²⁶ Tiesu administrācija. Kā darbojas tiesu sistēma Latvijā? Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/290457-ka-darbojas-tiesu-sistema-latvija-2017> [aplūkots: 18.03.2022.]

²⁷ Tiesu hierarhija. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/tiesu-hierarhija> [aplūkots: 18.03.2022.]

²⁸ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1922. [19.03.2022. red.]

²⁹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [18.03.2022. red.]

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 10.10.2017. lēmums lieta Nr.15830406610/SKK-532/2017, 9.1.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pant> [aplūkots: 27.03.2022.]

noprotestēts tiesas spriedums, to aizstāvjus un pārstāvjus. Citas personas, piemēram, ekspertus, lieciniekus atkārtoti vairs neaicina uz tiesas sēdi, ja vien apelācijas sūdzībā vai protestā šāds lūgums nav izteikts vai, ja šīs personas pirmajā instances tiesā nav aicinātas uz tiesas sēdi. Kā arī tiesa pēc savas iniciatīvas var uzaicināt personas, kas noprotinātas pirmās instances tiesā, ja tiesai rodas pamatotas šaubas par sniegto liecību pilnīgumu vai par apsūdzētā iespējamo vainu inkriminētajā apsūdzībā. Augstākās tiesas judikatūrā ir noteikts, ka jautājuma izlemšana par pirmās instances tiesas sēdē noprotināto personu aicināšanu uz apelācijas instances tiesas sēdi ietilpst apelācijas instances tiesas kompetencē, un tā pamatojas vienīgi uz pašas tiesas, nevis apsūdzētā, viņa aizstāvja vai citu procesā iesaistīto personu šaubām par sniegto liecību pilnīgumu vai par apsūdzētā iespējamo vainu inkriminētajā apsūdzībā.³¹ Savukārt, ja persona, kura iesniegusi sūdzību, neierodas uz lietas izskatīšanu, tad lieta tiek atstāta bez izskatīšanas.

Apelācijas instancē krimināllietu iztiesā tāpat, kā pirmajā instances tiesā – tiesa atklāj tiesas sēdi, pāriet pie tiesas izmeklēšana, pēc kā seko tiesas debates un pēdējais vārds, un nolēmuma pasludināšana, taču Kriminālprocesa likums paredz arī izņēmumus. Pirmkārt apelācijas instances tiesā lietu iztiesā triju tiesnešu sastāvā, no kuriem viens ir tiesas sēdes priekšsēdētājs, savukārt pirmās instances tiesā pamatā krimināllietu iztiesā tiesnesis vienpersoniski.³²

Otrkārt, ja pirmās instances tiesā tiesas izmeklēšana sākās ar apsūdzības atreferēšanu, tad apelācijas instances tiesā Kriminālprocesa likuma 561.panta otrā daļa paredz, ka tiesas izmeklēšana sākās ar tiesneša ziņojumu par pirmās instances tiesas sprieduma būtību un apelācijas sūdzībā vai protestā izteiktajiem lūgumiem. Pēc kā tiesnesis noskaidro no personas, kura iesniegusi apelācijas sūdzību vai protestu, vai tā uztur savu sūdzību vai protestu un kādā apjomā to uztur. Savukārt šā paša panta trešā daļa nosaka, ka pirmās instances tiesas sēdes protokolu un protokolā norādītos rakstveida pierādījumus un dokumentus apelācijas instances tiesā pārbauda tikai tad, ja persona, kura īsteno aizstāvību, prokurors un cietušais vai viņa pārstāvis, kā arī kriminālprocesā aizskartais mantas īpašnieks, kura mantai uzlikts arests, pieteicis šādu lūgumu.

Treškārt, ir svarīgi ievērot apstākli, ka apelācijas tiesā ir noteikts apjoms un ietvari kādā tiek iztiesāta lieta. Tas ir noteikts Kriminālprocesa likuma 562.pantā, proti, tiesas izmeklēšana un tiesas debates notiek tikai tādā apjomā, kādā tiek pārsūdzēts pirmās instances tiesas spriedums un to nedrīkst pārsniegt. Šo apjomu drīkst pārsniegt gadījumā, ja tiesai rodas šaubas par pirmās instances

³¹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 10.05.2021. lēmums lieta Nr.11096061617/SKK-25/2021, 8.8.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pants> [aplūkots: 27.03.2022.]

³² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [20.03.2022. red.]

konstatēto apsūdzētā, dalībnieku vai līdzdalībnieku vainu viņam inkriminētajā noziedzīgā nodarījumā vai atbildību pastiprinošajiem apstākļiem, proti, par labu aizstāvībai. Tāpat apelācijas instances tiesa ir tiesīga Kriminālprocesa likuma noteiktajos gadījumos apsūdzētajam noteikt smagāku sodu vai piemērot likumu par smagāku noziedzīgu nodarījumu, nekā tas tika noteikts pirmās instances tiesā. Savukārt, ja persona tikusi attaisnota ar pirmās instances tiesas spriedumu, personas atzīšana par vainīgu un soda piemērošana tai pieļaujama tikai gadījumos, kad šā iemesla dēļ iesniegts prokurora protests vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors.³³

Gan likums "Par tiesu varu" 44.panta pirmā daļa, gan Kriminālprocesa likuma 442.panta trešā daļa paredz, ka kasācijas kārtībā pārsūdzētu tiesas nolēmumu skata Augstākā tiesa kā kasācijas instances tiesa. Tāpat kā apelācijas instances tiesa, tā arī kasācijas instances tiesa ir fakultatīva procesa stadija, proti, atkarīga no tā, vai tiek iesniegta kasācijas sūdzība. Kriminālprocesa likuma 569.pants paredz, ka kasācijas sūdzību apsūdzētais, apsūdzētā aizstāvis, cietušais, cietušā pārstāvis vai likumiskais pārstāvis var iesniegt par tādu apelācijas instances tiesas nolēmumu, kurš nav vēl stājies likumīgā spēkā, kā arī par pirmās instances tiesas likumīgā spēkā nestājušos nolēmumu, kas pieņemts vienošanās procesā, bet tikai un vienīgi par juridiskiem pārkāpumiem. Kasācijas instances tiesa pārbauda vai iepriekšējā instances tiesa nav pieļāvusi Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma pārkāpumus, bet nepārbauda lietā pierādījumus no jauna jeb faktiskos apstākļus. Līdz ar ko ir secināms, ka apsūdzētais kasācijas instances tiesā nevar panākt sev labvēlīgāku sodu, bet gan panākt, lai novērstu procesuālos pārkāpumus.

Kriminālprocesa likuma 584.pants nosaka, ka lietas izskatīšana kasācijas instances tiesā notiek tikai kasācijas sūdzībā vai protestā izteiktajā apjomā un ietvaros, savukārt, ja kasācijas instances tiesa konstatē kādu Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, kurš nav minēts kasācijas sūdzībā vai protestā, kasācijas instances tiesa ir tiesīga pārsniegt sūdzības vai protesta apjomu un ietvarus.

Kriminālprocesa likuma 582.pants nosaka, ka tiesas sēde kasācijas instances tiesā notiek triju tiesnešu sastāvā, no kuriem viens ir sēdes priekšsēdētājs. Lietas izskatīšana kasācijas instances tiesas sēdē ir regulēta Kriminālprocesa likuma 586.pantā, kurš paredz, ka tiesas sēde sākas ar to, ka tiesas sēdi atklāj sēdes priekšsēdētājs un paziņo izskatāmo lietu, pārbauda ieradušās personas un izlemj jautājumu, vai ir iespējams izskatīt lietu. Pēc kā tiesas sēdes priekšsēdētājs paziņo tiesas sastāvu, tulku, ja tāds ir pieaicināts, advokāta un prokurora uzvārdu un noskaidro noraidījumus. Lieta tiek uzsākta skatīt ar tiesneša ziņojumu par lietas apstākļiem, kas attiecas uz sūdzības vai

³³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [20.03.2022. red.].

protesta priekšmetu, nolēmuma būtību, par kuru iesniegta kasācijas sūdzība vai protests, iemeslus, kuru dēļ iesniegta prasība atcelt vai grozīt nolēmumu. Pēc kā tiek dots vārds sūdzības iesniedzējam vai viņa aizstāvim, pārstāvim, lai sniegtu paskaidrojumus sūdzības pamatošanai. Ja sūdzības iesniedzējs vai viņa pārstāvis vai aizstāvis nav ieradies, pamatojumu sniedz tiesa. Ja ir iesniegts protests, tad pirmajam tiek dots vārds prokuroram tā pamatošanai. Tāpat tiesa uzklausa citas uzaicinātās personas, kuru tiesības un intereses aizskar sūdzība vai protests. Prokurors pēc paskaidrojumu uzklaušanās izsaka savu viedokli un tiesa vēlreiz uzklausa apsūdzēto vai viņa aizstāvi. Visbeidzot tiesa dodas uz apspriežu istabu pieņemt nolēmumu.³⁴

2.3. Apsūdzētā tiesības un pienākumi mutvārdu procesā

Lai tiktu ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu, nodrošinot mutvārdu procesu, nepietiek vien ar Kriminālprocesa likumā noteiktajām procesuālajām normām lietas izskatīšanas kārtībā, bet gan ir nepieciešama atgriezeniskā saite no procesa dalībniekiem. Kriminālprocesa likums paredz procesa dalībnieku tiesības un pienākumus tiesas sēdē.

Apsūdzētā tiesības tiesas sēdē ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 71., 72. un 73.pantā, un tās tiek iedalītas tiesu instancēs. Pirmās instances tiesā apsūdzētajam ir tiesības atbilstoši Kriminālprocesa likuma 71.pantam, taču šā panta pirmā daļa nosaka, ka papildus apsūdzētā tiesībām, kas ir noteiktas pirmās instances tiesā, apsūdzētajam pirmās instances tiesā ir arī Kriminālprocesa likuma 60².pantā noteiktās pamattiesības.

Kriminālprocesa likuma 60².pantā noteiktās pamattiesības ir piemērojamas visā kriminālprocesa laikā, neatkarīgi no tā kādā statusā persona atrodas, taču tās rodas ar brīdi, kad tā kļūst par personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību.³⁵ No iepriekš minētā izriet, ka apsūdzētā pamattiesībām ir jāpastāv gan pirmstiesas procesā, gan pirmās instances tiesā, apelācijas instances tiesā un kasācijas instances tiesā. Kriminālprocesa likuma 20.pantā ir noteikts, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu ir tiesības uz aizstāvību. Apsūdzētā pamattiesības arī ietver sevī šo Kriminālprocesa likuma pamatprincipu – tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likuma 60.² pantā ir paredzēts, ka apsūdzētajam ir tiesības pieaicināt valsts nodrošinātu aizstāvi vai noslēgt vienošanos ar aizstāvi, saņemt no aizstāvja juridisku un efektīvu advokāta palīdzību, saņemt no procesa virzītāja informāciju par

³⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [20.03.2022. red.]

³⁵ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 60.² pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 205.lpp.

praktizējušajiem advokātiem attiecīgajā tiesas apgabala teritorijā un bez maksas izmantot telefonu, lai uzaicinātu aizstāvi, kā arī lūgt lai nomaina aizstāvi. Tiesības uz advokāta palīdzību ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas instrumentiem, šo tiesību nepamatota ierobežošana ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmajā daļā, Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā, Kriminālprocesa likuma 15.pantā nostiprināto pamatprincipu – tiesībām uz taisnīgu tiesu.³⁶ Līdz ar ko autore secina, ka, ja apsūdzētas tiesas sēdē norāda, ka viņam ir nepieciešams aizstāvis tiesai nekavējoties ir jāpārtrauc tiesas sēde un jāpieaicina apsūdzētajam aizstāvis, pretējā gadījumā tas var būt par pamatu galīgā nolēmuma atcelšanai.

Tāpat pamattiesības paredz apsūdzētā tiesības tikt informētam par to, kāds pieņēmums izteikts vai kādas aizdomas radušās pret šo personu, vai kāda apsūdzība tiek izvirzīta. Tiesības likumā noteiktajā kārtībā un apjomā saņemt mutvārdu vai rakstveida tulkojumu tai saprotamā valodā. Tiesības izvēlēties, vai sniegt liecības. Tiesības pārsūdzēt procesuālus lēmumus un pieprasīt informāciju par kriminālprocesa virzību un par amatpersonām, kuras veic vai ir veikušas konkrēto kriminālprocesi, kā arī tiesības pieprasīt informāciju par personai piemērotajiem tiesību ierobežojumiem un to termiņiem.³⁷

Kriminālprocesa likuma 60².panta trešā daļa paredz papildus tiesību klāstu, kas attiecināms uz tām personā, kurām tiek piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis. Šādām personām tiek garantētas pamattiesības, kas paredz iepazīties ar tiem lietas materiāliem, ar kuriem pamatots ierosinājums piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, kā arī pieprasīt, lai par aizturēšanu vai apcietināšanu paziņo viņa tuviniekiem, mācību iestādei, darba devējam. Šīs tiesības ir iespējams īstenot, ja vien tās neapdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses un netraucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanai. Ārvalstniekam ir tiesības pieprasīt, lai par viņa aizturēšanu vai apcietināšanu tiktu informēta viņa valsts diplomātiskā vai konsulārā pārstāvniecība, kā arī ar to sazināties. Personai ir arī pamattiesības saņemt informāciju par tiesībām uz neatliekamo medicīnisko palīdzību un veselības aprūpi atbilstoši normatīvajiem aktiem, kā arī saņemt informāciju par maksimālo stundu vai mēnešu skaitu, uz kādu personai var tik ierobežota brīvība pirmstiesas procesā. Savukārt šā paša panta trešā prim daļa paredz papildus pamattiesības nepilngadīgiem apsūdzētajiem – piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar aizstāvi un uzticības

³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.10.2015. lēmums lietā Nr.SKK– J–572/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants> [aplūkots: 27.03.2022.]

³⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [26.03.2022. red.]

personu, saņemt individuālu novērtējumu, tiesības uz īpašiem pasākumiem privātās dzīvēs aizsardzībai un tiesības uz īpašu apiešanos ar brīvības atņemšanu saistīta piespiedu līdzekļa piemērošanas laikā. Ievērojot to, ka nepilngadīgam apsūdzētajam ir tiesības uz advokāta palīdzību un Kriminālprocesa likuma 83.panta pirmā daļa nosaka, ka, ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai, tad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. No iepriekš minētā ir secināms, ka nepilngadīgs apsūdzētais tiesas sēdē nevar atteikties no advokāta un tiesai šādās situācijās vienmēr ir jāpieaicina apsūdzētajam aizstāvis, pretējā gadījumā tiek pārkāptas nepilngadīgā apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu mutvārdu procesā un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 575.panta pirmās daļas 3.punktu ir šā likuma būtisks pārkāpums.³⁸

No iepriekš minētā izriet, ka šīs visas pamattiesības ir viena otra ar sevi saistīta, jo, piemēram, ja apsūdzētais nezinās par ko viņš tiek apsūdzēts vai tiks informēts par ko tiek apsūdzēts viņam nesaprotamā valodā, viņš nevarēs īstenot savu aizstāvību tādā apjomā kā to uzskata par nepieciešamu, līdz ar ko ierobežojot kaut vienu pamattiesību var ierobežot vēl kādu.

Papildus savām pamattiesībām, apsūdzētajam pirmās instances tiesā ir tiesības, kas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 71.pantā, proti, apsūdzētajam ir tiesības savlaicīgi uzzināt lietas iztiesāšanas vietu un laiku, kas nodrošina apsūdzētajam iespēju pašam piedalīties lietas iztiesāšanā. Apsūdzēta tiesības piedalīties pašam krimināllietas iztiesāšanā ir noteiktas arī ECT 6.panta trešās daļas “c” un “d” punktā, kas ir priekšnoteikums paredzēto tiesību realizācijai – tiesības aizstāvēt sevi pašam un tiesības noplatināt apsūdzības lieciniekus. Tādēļ tiesai ir pienākums nodrošināt apsūdzētā tiesības piedalīties lietas iztiesāšanā.³⁹ Apsūdzētā tiesības pašam piedalīties tiesas sēdē var nodrošināt arī izmantojot tehniskos līdzekļus, proti, videokonferenci, ko paredz Kriminālprocesa likuma 140.pants.

Kriminālprocesa likuma 71.pants paredz arī apsūdzētā tiesības pieteikt noraidījumus amatpersonai, kura veic kriminālprocesu un lietas iztiesāšanas laikā ir tiesības piekrist pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai tiesas sēdē. Izmantojot savas tiesības atteikties no pierādījuma pārbaudes izdarīšanas, apsūdzētais vienlaikus atsakās no savām tiesībām pārsūdzēt spriedumu pilnā apjomā, kas ir noteikts Kriminālprocesa likuma 499.panta ceturtajā daļā, proti, neizdarot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā apsūdzētais varēs pārsūdzēt tiesas spriedumu daļā par tiesas

³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 15.09.2010 lēmums lietā Nr.11320029809/SKK–448/2010. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants> [aplūkots: 10.05.2022.]

³⁹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 71. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 252.lpp.

piespriesto sodu, kompensāciju, rīcību ar mantu vai sakarā ar pieļautajiem procesuālajiem pārkāpumiem. No iepriekš minētā izriet, ka apsūdzētajam ir arī tiesības likumā noteiktajos gadījumos pārsūdzēt tiesas nolēmumus.

Kriminālprocesa likuma 71.pants nodrošina arī apsūdzētā tiesības tiesā izteikt savu viedokli par katru apspriežamo jautājumu, ja tas attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem. Tas nozīmē, ka apsūdzētajam lietas iztiesāšanas laikā ir tiesības izteikt savu viedokli gan par organizatoriskiem un procesuālajiem jautājumiem, gan par pieteiktajiem lūgumiem un pieteikumiem, taču ar noteikumu, ja tas attiecas uz apsūdzību vai apsūdzētā personu raksturojošo datiem. Lietā, kur ir viens apsūdzētais ir skaidrs, ka ikviens izlemjamais jautājums var būt attiecināms uz apsūdzēto, taču lietā, kur ir vairāki apsūdzētie, tiesai ir jādod izteikt viedokli tam apsūdzētajam uz kuru attiecas konkrētais jautājums. Ar gandrīz tādu pašu nosacījumu, ka, ja pierādījumi attiecas uz apsūdzētā apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem, apsūdzētajam ir tiesības piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē.⁴⁰ No minētās normas ir secināms, ka apsūdzētajam tiek nodrošinātas tiesības ieņemt aktīvu lomu tiesas izmeklēšanā un piedalīties tajā – veikt pierādījumu pārāudi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 500.pantam, piemēram, pratināt lieciniekus tādā veidā iegūstot un pārbaudot ziņas par faktiem, kuras satur lietā esošie pierādījumi. Ar motivētu lūgumu apsūdzētajam ir tiesības arī izteikt savu viedokli un piedalīties pierādījuma pārbaudē, ja tas neattiecas ne uz apsūdzētā apsūdzību, ne personu raksturojošiem datiem. Šāda apsūdzētā tiesība ir pieļaujama, jo var atšķirties apsūdzētās personas un valsts apsūdzības uzturētāja vai tiesas viedokļi par to, kādi pierādījumi attiecas un neattiecas uz apsūdzēto.⁴¹ Tāpat kā visiem procesa dalībniekiem, tā arī apsūdzētajam ir tiesības pieteikt lūgumus. Apsūdzētajam pirmās instances tiesā ir tiesības piedalīties tiesu debatē, ar nosacījumu, ja tiesas izmeklēšanā nepiedalās aizstāvis, jo Kriminālprocesa likuma normas paredz, ka aizstāvim ir pienākums piedalīties tiesu debatēs. Taču, ja aizstāvis nepiedalās tiesas izmeklēšanā un apsūdzētais pats izsakās tiesu debatēs, tad no Kriminālprocesa likuma 507.panta otrās daļas izriet papildus apsūdzētā tiesība, tas ir, tiesības uz atbildes repliku. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka liedzot apsūdzētajam īstenot tiesības uzstāties tiesas debatēs, kā arī izteikt repliku, ja apsūdzētais ir izteicis šādu vēlmi, tiek ierobežotas tiesības uz aizstāvību, kā arī tiesības uz taisnīgu tiesu kopumā.⁴² Pēc

⁴⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [26.03.2022. red.]

⁴¹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 71. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 253.lpp.

⁴² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 14.12.2021. lēmums lieta Nr.11517054313/SKK-147/2021, 6.4.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu->

tiesu debatēm apsūdzētajam ir tiesības izteikties pēdējā vārdā, no kurām viņam ir arī tiesības atteikties. Pēdējā vārdā nedrīkst uzdot jautājumus apsūdzētajam un pēdējais vārds netiek ierobežots laika ziņā, taču tiesnesis var pārtraukt apsūdzēto, ja tiek runāts par apstākļiem, kas nav saistīti ar lietu, ja apsūdzētais runā vienu un to pašu, novilcina lietas iztiesāšanu un izrāda necieņu pret tiesu vai procesa dalībniekiem. Visbeidzot, apsūdzētajam ir arī tiesības saņemt tiesas nolēmuma kopiju, kā arī iepazīties ar tiesas sēdes protokolu un iesniegt par to rakstveida piezīmes, kuras tiek pievienotas lietas materiāliem. Analizējot apsūdzētā pamattiesības un tiesības pirmās instances tiesā ir secināms, ka ierobežojot kaut vienu apsūdzētā tiesību automātiski var tikt ierobežota kāda cita apsūdzētā tiesība, kā rezultātā var rasties būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Apelācijas instances tiesā apsūdzētajam ir tādas pašas tiesības kā pirmajā instances tiesā un, kā tika noskaidrots, Kriminālprocesa likumā regulētās pamattiesības, kā arī Kriminālprocesa likuma 72.panta otrajā daļā noteiktās tiesības. Apelācijas instances tiesā ir paredzētas papildus apsūdzētā tiesības, jo šīs tiesības attiecas tikai uz apelācijas instanci un uz tām apsūdzētajām personām, kuru tiesības un intereses var skart apelācijas instances tiesas spriedums.⁴³ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 72.panta pirmo daļu apelācijas instances tiesā apsūdzētie ir tie, kurus tieši skar apelācijas sūdzība vai protests, vai tas, kura intereses tiek tieši aizskartas ar apelācijas sūdzību. Iepriekš minētajā normā ir noteikts, ka apelācijas sūdzība var aizskart tieši apsūdzētā intereses ar apelācijas sūdzību, taču tas neizslēdz arī to, ka apelācijas protests var tieši aizskart apsūdzētā intereses, līdz ar ko ir secināms, ka arī, ja apelācijas protests aizskar apsūdzētā intereses, tad tiesai arī šajā gadījumā ir jālemj, vai apsūdzētajam ir tiesības piedalīties tiesas sēdē apelācijas instances tiesā. Tas ir vairāk attiecināms uz gadījumiem, ja vienā krimināllietā ir vairāki apsūdzētie, bet apelācija skar tikai viena apsūdzētā tiesības un intereses. Iepriekš minētā norma nosaka, ka apelācijas instancē noteiktās apsūdzētā tiesības var piemērot arī tādām apsūdzētajām, par kuru nav iesniegts apelācijas sūdzība vai protests, bet tiesa atzīst apsūdzētā piedalīšanos tiesas sēdē par nepieciešamu.

Lai gan Kriminālprocesa likuma 72.panta otrā daļa paredz, ka apelācijas instancē apsūdzētajam ir tādas pašas tiesības kā pirmās instances tiesā, taču šīs tiesības ir ierobežotas, jo apelācijas tiesā ir savādāka procesa gaita. Apelācijas instances tiesā, ja lieta tiek iztiesāta mutvārdu procesā, apsūdzētajam ir papildus tiesības saņemt to apelācijas sūdzību vai protestu kopijas, kas ir

[departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants](#) [aplūkots: 27.03.2022.]

⁴³ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 72. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 256.lpp.

par pamatu viņa līdzdalībai kriminālprocesā, tiesības saņemt informāciju par sūdzības izskatīšanas laiku, iesniegt iebildumus vai paskaidrojumus par apelācijas sūdzību vai protestu, kā arī uzturēt un pamatot savu sūdzību, vai atsaukt savu un aizstāvja sūdzību. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 555.panta otro daļu, apsūdzētajam par apelācijas protestu vai sūdzību iebildumus vai paskaidrojumus ir tiesības iesniegt tiesai līdz dienai, kad lieta tiks skatīta tiesā. Savukārt apsūdzētais savas tiesības uzturēt un pamatot savu apelācijas sūdzību var realizēt tikai tiesas sēdē.⁴⁴ Pēc lietas iztiesāšanas apsūdzētajam ir tiesības, sākot ar tiesas noteikto dienu, saņemt apelācijas instances tiesas nolēmumu un iesniegt par to kasācijas sūdzību.

Kasācijas instances tiesā apsūdzētā tiesības regulē Kriminālprocesa likuma 73.pants. Apsūdzēto personu loks, kuriem ir nodrošinātas tiesības kasācijas instances tiesā ir tāds pats, kā apelācijas instances tiesā, taču apelācijas sūdzības vai protesta vietā ir kasācijas sūdzība vai process. Tāpat arī šis pants nosaka, ka apsūdzētajam līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai ir Kriminālprocesa likuma 70².panta noteiktās pamattiesības, bet tas jau tika konstatēts šīs apakšnodaļas sākumā. Taču šīs pamattiesības tāpat, kā apelācijas instances tiesā var tikt ierobežotas, jo kasācijas instances tiesā lietu neskata pēc būtības, bet gan par procesuālajiem pārkāpumiem, kas nozīmē, ka, piemēram, kasācijas instances tiesā neveic pierādījumu pārbaudi un apsūdzētais nevar izmantot savas tiesības piekrist pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai vai piedalīties tiešā un mutvārdos veiktā pierādījumu pārbaudē, jo kasācijas instance šādu procesa stadiju nemaz neparedz.

Apsūdzētajam kasācijas instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai ir tiesības, kas saturiski atbilst apsūdzētā tiesībām apelācijas instances tiesā, proti, tiesības saņemt to kasācijas sūdzību vai protestu kopijas, kas ir par pamatu viņa līdzdalībai kasācijas instances tiesā, saņemt informāciju par sūdzību izskatīšanas laiku un kārtību, tiesības iesniegt iebildumus vai paskaidrojumus par kasācijas sūdzību vai protestu, kā arī uzaicināt aizstāvi. Savukārt, tiesas sēdē apsūdzētajam ir tiesības uzturēt vai atsaukt savu vai aizstāvja sūdzību, izteikt viedokli par citām sūdzībā, kas bijušas par iemeslu apsūdzētā statusa atzīšanai kasācijas instances tiesā, kā arī, tā pat kā jebkurā procesa stadijā, apsūdzētajam ir tiesības pieteikt noraidījumu.⁴⁵

Likumdevējs apsūdzētajam ir paredzējis ne tikai tiesības, bet arī pienākumus. Kriminālprocesa likuma 74.pants paredz, ka “apsūdzētajam visās kriminālprocesa stadijās ir tādi paši pienākumi kā aizdomās turētajam”. No Kriminālprocesa likuma 67.panta, kurš regulē

⁴⁴ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 72. pantam. Grām.: likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 259.lpp.

⁴⁵ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [29.03.2022. red.]

aizdomās turētā pienākumus, izriet, ka apsūdzētajam ir pienākums noteiktajā laikā ierasties procesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas norādītajā vietā, ja uzaicinājums izdarīts likumā noteiktajā kārtībā. Tātad ir secināms, ka apsūdzētajam ir pienākums ierasties uz tiesas sēdi pavēstē norādītajā laikā. Iepriekš minētais pants paredz, ka apsūdzētajam ir arī pienākums sniegt patiesas liecības, ja tā izvēlas realizēt savas tiesības liecināt. Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 17.punkts paredz, ka, ja apsūdzētais sniedz nepatiesas liecības, tad nepatiesu liecību sniegšana var tikt vērtētā kā vainu pastiprinošs apstāklis. Tāpat Kriminālprocesa likuma 67.pants paredz apsūdzētajam pienākumu nekavēt un netraucēt procesa gaitu, ievērot noteikto kārtību procesuālo darbību veikšanas laikā, kā arī piemēroto drošības līdzekļu noteikumus un likumā noteiktos ierobežojumus. Apsūdzētajam ir pienākums atļaut, ka apsūdzētais tiek pakļauts eksperta izpētei un izsniegt salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru izveide nav atkarīga no personas gribas, kā arī norādīt uz savu alibi vai uz Krimināllikumā paredzētu apstākli, kas izslēdz viņa atbildību. Savukārt, ja apsūdzētais nepilda drošības līdzekļa noteikumus vai amatpersonas likumīgās prasības, pārkāpj viņam uzliktos ierobežojumus vai neievēro kārtību, tad šā panta otrā daļa paredz, ka tiesai ir pamats lemt jautājumu par stingrāka drošības līdzekļa piemērošanu, papildu ierobežojumu noteikšanu vai procesuālo sankciju piemērošanu. Piemēram, ja apsūdzētais nepilda savu procesuālo pienākumu noteiktajā laikā ierasties uz tiesas sēdi, tiesa var apsūdzētajam piemērot procesuālo sankciju piespiedu atvešanu uz tiesas sēdi, kā arī piespiedu naudu. Autore secina, ka apsūdzētajam likums piešķir pienākumus, jo tiesa nevar tikai no savas puses nodrošināt apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, šo tiesību īstenošanai ir nepieciešama atgriezeniskā saite.

3. LIETAS IZTIESĀŠANA RAKSTVEIDA PROCESĀ

3.1. Rakstveida procesa pielaujamība

Lietas izskatīšana rakstveida procesā ir paredzēta, lai nodrošinātu raitāku lietas izskatīšanu. Rakstveida process ir lietas skatīšana rakstveidā, bez procesā iesaistīto personu klātbūtnes. Rakstveida procesā procesa dalībnieki var izteikt savu viedokli, sniegt liecības, iesniedzot tās rakstveidā, ko tiesa ņem vērā izskatot lietu. Rakstveidā skata lietas, kur nav strīda par vainīgumu un, izsakot savu viedokli, izsakās tikai par nosakāmo sodu.

Kriminālprocesa likums nosaka lietu kategorijas, kuras tiek iztiesātas rakstveida procesā. Pirmās instances tiesā, kā jau iepriekšējā nodaļā tika secināts, lietu vienošanās procesa kārtībā tiesnesis var iztiesāt rakstveida procesā. Tā ir vienīgā lietu kategorija pirmās instances tiesā, kad Kriminālprocesa likums paredz iztiesāt lietu mutvārdu procesā, bet Kriminālprocesa likumā ir paredzēts, ka Apelācijas instances tiesā un Kasācijas instances tiesā lietas izskatīšanu var noteikt rakstveida procesā vairākos gadījumos.

Kriminālprocesa likumā ir noteikts, ka, lai iztiesātu lietu rakstveida procesā, ir jāpiepildās likumdevēja noteiktajiem priekšnoteikumiem, proti, pirmās instances tiesā par lietas iztiesāšanu vienošanās procesa kārtībā rakstveida procesā tiesnesis pieņem lēmumu, kurā norāda “tiesības prokuroram, apsūdzētajam, aizstāvim un cietušajam 10 dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam un iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā”⁴⁶, kā arī nolēmuma pieejamības dienu. Kriminālprocesa likuma 540¹. panta ceturtā daļa paredz, ka, ja pēc lēmuma saņemšanas dienas desmit dienu laikā nav iesniegti iebildumi pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, tad nolēmuma pieejamības dienā lietu iztiesā rakstveida procesā. Iepriekš minētā norma paredz ne vien apsūdzētā tiesības izteikt iebildumus pret mutvārdu procesu, bet arī apsūdzētā tiesības atteikties no vienošanās. Savukārt, ja ir iesniegti iebildumi pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā vai atteikšanās no vienošanās, tad tiesnesim ir jālemj par iztiesāšanas laika grozīšanu uz mutvārdu procesu. Lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā tiesa var pieņemt arī pēc savas iniciatīvas. Tāpat likumdevējs prokuroram, apsūdzētajam, aizstāvim un cietušajam ir paredzējis tiesības pieteikt norādījumu tiesas sastāvam, lai izslēgtu jebkādu interešu konfliktus. Ja tiek saņemti noraidījumi tiesas sastāvam, tad tiesai par tiem ir jāizlemj, lai nepieciešamības gadījumā

⁴⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [29.03.2022. red.]

varētu sevi atstatīt no pienākumu pildīšanas.⁴⁷ Līdz ar ko ir secināms, ka, ja tiesā nav saņemti procesa dalībnieku noraidījumi tiesas sastāvam, iebildumi par rakstveida procesu, kā arī apsūdzētā atteikšanās no vienošanās, tad pirmās instances tiesā vienošanās procesu ir pieļaujams iztiesāt rakstveida procesā kārtībā.

Apelācijas instances tiesā tiesnesim ir lielāka rīcības brīvība iztiesāt lietas rakstveida procesā, taču tam visam klāt nāk arī vairāk priekšnosacījumi nekā pirmās instances tiesā. Kriminālprocesa likums 559.panta ceturrtā daļa paredz kādu lietu var iztiesāt rakstveida procesā. Minētā norma nosaka, ka, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piesprietā soda mīkstināšanu, kaitējuma kompensāciju vai norādīts uz apstākļiem, kuru dēļ pirmās instances tiesas nolēmums katrā ziņā ir jāatceļ, lietu var iztiesāt rakstveida procesā, ja prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, pret to neiebilst. Tāpat lietu var skatīt rakstveida procesā, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piesprietā soda mīkstināšanu vai, ja pirmās instances tiesā lietā netika veikta pierādījumu pārbaude un piesprietais sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu, kas ir ilgāka par pieciem gadiem. Savukārt, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par procesuālajiem izdevumiem vai lietiskajiem pierādījumiem, par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju vai piedziņu, tiesa arī šādos gadījumos var iztiesāt lietu rakstveida procesā. No iepriekš minētā izriet, ka tiesa var izskatīt lietas rakstveidā tikai tādu apelācijas sūdzību vai protestu, kas nepasliktina apsūdzētā stāvokli.

Kriminālprocesa likuma 559.pants paredz, pieņemot lēmumu par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, apelācijas instances tiesai lēmumā norādīt tiesas sastāvu un kāda lieta tiks izskatīta, tiesības prokuroram, aizstāvim un personai, kuras tiesības intereses izskatāmā sūdzība vai protests aizskar, 10 dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim, iesniegt iebildumus par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā un iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību vai protestu, kā arī nolēmuma pieejamības dienu. Pētot Kriminālprocesa likuma 559.panta 4.daļu ir redzams, ka tikai atsevišķos gadījumos ir nepieciešama prokurora vai personas, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar piekrišana par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, bet šā paša panta piektā daļa paredz, ka prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, desmit dienu laikā var iesniegt tiesai iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Līdz ar ko ir secināms, ka prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, var iebilst arī par lietas izskatīšanu rakstveida procesā lietās, kur apelācijas sūdzībā vai

⁴⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [31.03.2022. red.]

protestā izteikts lūgums tikai par procesuālajiem izdevumiem vai lietiskajiem pierādījumiem, respektīvi var iebilst par jebkuru rakstveida procesu. Ja apelācijas instances tiesa konstatē, ka Kriminālprocesa likuma noteikumi ļauj lietu iztiesāt rakstveida procesā un tiesā nav saņemti nekādi iebildumu vai noraidījumi tiesas sastāvam, tad lietu ir pieļaujams iztiesāt rakstveida procesā.

Atšķirībā no pirmās instances tiesas un otrās instances tiesas, tiesnesim, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 583.panta otro daļu, kasācijas instances tiesā ir tiesības noteikt lietas izskatīšanu rakstveida procesā, ja iespējams pieņemt lēmumu pēc lietā esošajiem materiāliem. Taču, ja tiesa uzskata, ka ir nepieciešami papildus paskaidrojumi no personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, tiesa nevar lietu izskatīt rakstveida procesā. Kasācijas instances tiesā, paziņojot par lietas izskatīšanu rakstveida procesā, Kriminālprocesa likums neparedz noteiktā laikā rakstveidā iesniegt paskaidrojumus vai viedokli par izskatāmo lietu, tādā veidā paredzot, ka, ja ir nepieciešami personu paskaidrojumi, uzklaut personu paskaidrojums tiesas sēdē. Tāpat lietu rakstveida procesā nevar izskatīt, ja pēc kasācijas instances tiesas ieskata, attiecīgajai lietai var būt īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā. Šā paša panta trešā daļa nosaka, ka pieņemot lēmumu par lietas izskatīšanu rakstveida procesā tiesa par to paziņo personām, kuras iesniegušas sūdzību vai protestu, kā arī tām, kuru intereses aizskar sūdzība vai protests. Tāpat tiek paziņots, kad lieta tiks izskatīta. No Kriminālprocesa likuma 583.panta ceturtais daļas izriet, ka personām, kurām ir tiesības piedalīties procesā, nav tiesības iebilst par lietas izskatīšanu rakstveida procesā, jo minētā norma nosaka, ka nosakot lietas izskatīšanu rakstveida procesā personām tiek paziņots tiesas sastāvs un tiesības septiņu dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam. Tas nozīmē, ka tikai un vienīgi tiesa var noteikt par nepieciešamu sūdzību vai protestu izskatīt rakstveida procesā.

Kriminālprocesa likuma regulējums pieļauj tikai iepriekš minētos gadījumus, kad tiesa var lietas izskatīt rakstveida procesā, taču Covid-19 pandēmijas rezultātā tika izveidots Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, kurš nosaka tiesisko kārtību Covid-19 infekcijas izplatības laikā, paredzot atbilstošu pasākumu kopumu, kas nodrošina ar sabiedrības veselības un drošības interesēm samērīgu privātpersonu tiesību un pienākumu apjomu un efektīvu valsts un pašvaldību institūciju darbību.⁴⁸ Tādējādi likumā paredzētie ierobežojumi noteikti leģitīma mērķa – sabiedrības veselība un drošība – sasniegšanai.⁴⁹

⁴⁸ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [01.02.2022. red.]

⁴⁹ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma komentāri. Jurista Vārds, 14.07.2020., Nr. 28 (1138). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/276893-covid-19-infekcijas-izplatibas-parvaldibas-likuma-komentari/> [aplūkots: 01.04.2022.]

Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums paredz pirmās instances un apelācijas instances tiesām paplašinātu uzskaitījumu, kad ir iespējams iztiesāt lietas rakstveidā, lai nodrošinātu ātru kriminālprocesu norisi un vienlaikus mazinot risku gan lietas dalībniekiem, gan tiesnešu un tiesu darbinieku veselībai.

Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta redakcija, kas bija spēkā līdz 2020.gada 23.decembrim, paredzēja tikai apelācijas instances tiesai paplašinātas tiesības izskatīt lietas rakstveida procesā arī tajos gadījumos, kas nav noteikti Kriminālprocesa likumā, proti, paplašinot Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtās daļas uzskaitījumu. Taču par to varēja iebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar. Ar grozījumiem, kas izdarīti 2020.gada 18.decembrī un stājušies spēkā 2020.gada 23.decembrī iepriekšminētajā likumā ir noteikts, ka Apelācijas instances tiesā prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar var lūgt lietu izskatīt mutvārdu procesā, savu lūgumu motivējot. Tas nozīmē, ka tiesai nav obligāti pēc procesa dalībnieku lūguma jāmaina procesa veids uz mutvārdu procesu.

Kā arī ar grozījumiem, kas izdarīti 2020.gada 18.decembrī Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā, 12.panta pirmā daļa tika papildināta ar prim daļu, kas paredz arī pirmās instances tiesām paplašinātas tiesības izskatīt lietas rakstveida procesā. Krimināllietas, kas nodotas tiesai paātrinātā procesa kārtībā vai izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes var izskatīt rakstveida procesā.⁵⁰ Tas nozīmē, ka pirmās instances tiesa var ne tikai lietas vienošanās procesa kārtībā izskatīt rakstveida procesā, bet gan arī parastās lietas, kuras tiek nodotas tiesai bez pierādījumu pārbaudes un nodotās lietas tiesai paātrinātā procesā kārtībā.

Paātrinātais process ir īpašs ar to, ka tam ir noteikti savādāki iztiesāšanas uzsākšanas termiņi. Kriminālprocesa likuma 427.panta otrā daļa nosaka, ka lietas iztiesāšanas laiku prokurors nosaka, saskaņojot to ar tiesu, taču laiks līdz tiesas sēdei nedrīkst būt ilgāks par 10 dienām, skaitot no dienas, kad apsūdzētajam izsniegta lēmuma kopija. Savukārt liets iztiesāšana tiesā var notikt vispārējā kārtībā, proti, veicot pierādījumu pārbaudi, kā arī saīsinātā procesa veidā, ja apsūdzētais atzīst savu vainu un piekrīt pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai. Lietas, kas tiesā ir ienākušas paātrinātā procesa kārtībā bez pierādījumu pārbaudes, tiesa var skatīt rakstveida procesā.

Paziņojot procesa dalībniekiem par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, tiesa paziņojumā norāda prokuroram, apsūdzētajam, aizstāvim un cietušajam tiesības 10 dienu laikā pieteikt

⁵⁰ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [02.04.2022. red.]

noraidījumu tiesas sastāvam, iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, iesniegt viedokli par piemērojamo soda veidu un mēru un citiem ar spriedumu saistītiem jautājumiem, kā arī norāda nolēmuma pieejamības dienu.⁵¹ Ja tiesā tiek saņemti iebildumi par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā pirmās instances tiesā, tiesa pieņem lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā. Tas nozīmē, ka jebkurā gadījumā, ja tiek saņemts iebildums no prokurora, apsūdzētā, aizstāvja vai cietušā par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, tiesa nozīmē lietas izskatīšanu mutvārdu procesā. Iesniedzot tiesai viedokli par soda veidu un mēru, kā arī citiem jautājumiem, kas ir saistīti ar krimināllietu, tiesa šo viedokli ņem vērā pieņemot galīgo nolēmumu.

Svarīgi ir norādīt, ka, ja nebūtu Covid-19 izraisītā pandēmija, lietas rakstveida procesā varētu skatīt tikai Kriminālprocesa likuma noteiktajos gadījumos.

3.2. Rakstveida procesa kārtība

Rakstveida procesā tiesa vienpersoniski vai koleģiāli, bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās, izskata lietas, tas ir atkarībā no tiesu instances, kurā lieta tiek izskatīta.⁵²

Pirmās instances tiesā lietas rakstveida procesā izskata pēc lietā esošajiem materiāliem tiesnesis vienpersoniski. Lietas izskatīšana un sprieduma taisīšana notiek apspriežu istabā, proti, attiecīgo tiesas sēdi neprotokolē un procesa dalībniekus uz tiesu neaicina, tas ir attiecināms arī uz apelācijas un kasācijas instances tiesām.

Lai tiesa taisītu spriedumu, tiesai apspriežu laikā apspriežu istabā ir jāizlemj ar lietu saistīti jautājumi, kas ir noteikti Kriminālprocesa likuma 514.pantā, tas ir, tiesai pēc lietas materiāliem ir jānoskaidro, vai ir noticis apsūdzētajam inkriminētais noziedzīgais nodarījums vai šajā nodarījumā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, un kurā Krimināllikuma pantā, tā daļā, punktā tas paredzēts. Tāpat ir jānoskaidro, vai apsūdzētais ir vainīgs izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā un vai ir sodāms par šādu noziedzīgu nodarījumu. Vai ir vainu mīkstinoši vai pastiprinoši apstākļi, kāds soda veids un mērs ir jāpiespiež apsūdzētajam un vai tas ir jāizcieš, kā arī vai ir piespiežams papildsods. Tiesai ir arī jānoskaidro, vai personai, kura atzīta par ierobežoti pieskaitāmu, ir jānosaka kāds no Krimināllikuma 68.pantā norādītajiem medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem. Jāizlemj turpmākā rīcība ar drošības līdzekļiem un vai ir apmierināms pieteikuma par kaitējuma kompensāciju, kam un kādā apmērā tā ir piedzenama, kā arī no kā ir piedzenami procesuālie izdevumi. Jāizlemj turpmākā rīcība lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem, mantu, kas saistīta

⁵¹ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [02.04.2022. red.]

⁵² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [02.04.2022. red.]

ar noziedzīgu nodarījumu, citiem procesa laikā izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām, un mantu, kurai uzlikts arests. Visbeidzot, vai noziedzīgi iegūtā manta būtu konfiscējama vai piedzenama un par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju. Tiesai ir pienākums apspriežu laikā šos jautājumus izlemt par katru noziedzīgo nodarījumu atsevišķi un individuāli par katru apsūdzēto personu.

Izlemjot visus attiecīgos jautājumus tiesa sāk gatavot spriedumu. Spriedums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas. Ievaddaļa visiem pirmās instances tiesas sprieduma veidiem mutvārdu procesā ir identiska. Kriminālprocesa likuma 524.pants nosaka, ka tiesa ievaddaļā norāda, ka spriedums tiek taisīts valsts vārdā, tā pasludināšanas datumu, tiesas nosaukumu, kura taisa spriedumu, tiesas sastāvu, pēc kā norāda apsūdzētā vārdu, uzvārdu un personas kodu un Krimināllikuma pantu, daļu un punktu uz kā pamata apsūdzētais tiek saukts pie kriminālatbildības. Svarīgi ir norādīt, ka rakstveida procesos tiesa ievaddaļā nekad nenorāda prokuroru un citas personas, kuras piedalās lietas izskatīšanā, jo lieta tiek izskatīta bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās. Šis ir attiecināms uz visām instances tiesām, kas lietu iztiesā rakstveida procesā.

Kā jau iepriekš tika noskaidrots, Kriminālprocesa likums paredz krimināllietas pirmās instances tiesā vienošanās procesu iztiesāt rakstveida procesā. Tiesa, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 542.pantu, izskatot lietu rakstveida procesā pieņem notiesājošu spriedumu vai lēmumu par lietas izbeigšanu, ja konstatē apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu. Pirmās instances tiesā vienošanās procesā, kuru izskata rakstveida procesā vienmēr būs notiesājošs spriedums tāpat kā mutvārdu procesā, jo tiesa nepārbauda un nevērtē pierādījumus, bet ja pastāv apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu, tad tiesa taisa lēmumu par lietas izbeigšanu. Kriminālprocesa likuma 540.¹ panta 6.daļa nosaka, ka notiesājošu spriedumu tiesa taisa pēc tādiem pašiem noteikumiem, ja vienošanās process tiktu iztiesāts mutvārdu procesā. Taču Kriminālprocesa likuma 543.pants, kurš reglamentē sprieduma taisīšanas kārtību vienošanās procesā, neparedz kādai ir jābūt sprieduma aprakstošajai daļai. Ievērojot Latvijas Republikas Senāta atziņu, kas nosaka, ka uz tiesas spriedumu vienošanās procesā attiecināmas Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmajā daļā norādītās vispārīgās prasības notiesājoša sprieduma aprakstošās daļas saturam⁵³, ir secināms, ka aprakstošā daļa ir taisāma atbilstoši spriedumam, kurš būtu taisīts vispārīgā kārtībā. Līdz ar ko tiesa, atbilstoši

⁵³ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 22.08.2019. lēmums lieta Nr.SKK-554/2019, 4.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/49nodala-tiesvedibas-ipatnibas-attieciba-uz-pirmstiesas-procesa-slegtu-vienosanos-539-543pants> [aplūkots: 13.04.2022.]

Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmajai daļai, sprieduma aprakstošajā daļā izklāsta pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, minot tā izdarīšanas laiku, vietu, izdarīšanas veidu, apsūdzētā vainas formu, motīvus un noziedzīgā nodarījuma sekas. Savukārt, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 543.panta otrajai daļai, motīvu daļā tiesa izklāsta noslēgtās vienošanās būtību ko prokurors, apsūdzētais un viņa aizstāvis apliecinājuši rakstveidā un noslēgtās vienošanās pamatotību. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesnesis norāda iepriekšminētā panta trešajā daļā noteikto, proti, ka apsūdzētais atzīts par vainīgu viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā un, ka tiesa apstiprina noslēgto vienošanos un piespriež tajā paredzēto soda veidu un mēru. Tiesa papildus norāda informāciju par soda izpildes iestādi un ierašanās termiņu. Ja apsūdzētajam tiek noteikts sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, tad rezolutīvajā daļā norāda, ka apsūdzētais tiesas zālē tiek atbrīvots no apcietinājuma, mājas aresta vai sociālās korekcijas izglītības iestādes. Ja apsūdzētajam tika piemērots drošības līdzeklis, kas ir saistīts ar brīvības atņemšanu, tad šo termiņu ieskaita sodā. Savukārt, ja apsūdzētais tiek notiesāts nosacīti, tad rezolutīvajā daļā norāda pārbaudes laika termiņu. Tiesai ir pienākums arī izlemt jautājumu par drošības līdzekļiem. Tāpat tiesa norāda savu lēmumu par procesuālo izdevumu atlīdzību, advokāta darba samaksas piedziņu no apsūdzētā vai par viņa atbrīvošanu no samaksas, cietušā kaitējuma kompensāciju, tai skaitā valsts izmaksātās kompensācijas apmēru, kā arī kaitējuma kompensācijas vai mantas konfiskācijas nodrošināšanu, ja tas nav izdarīts agrāk. Tiesai rezolutīvajā daļā ir jānorāda turpmākā rīcība ar lietiskajiem pierādījumiem un dokumentiem. Visbeidzot tiesa sprieduma rezolutīvajā daļā izskaidro procesa dalībnieku tiesības spriedumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā un termiņu. Kriminālprocesa likuma 543.panta ceturrtā daļa paredz, ka taisot spriedumu, tiesa var precizēt vienošanās protokolā paredzēto soda mēru, ja ir pieļauta kļūda, nosakot galīgo sodu, vai ja tas saistīts ar laika tecējumu no vienošanās noslēgšanas dienas līdz iztiesāšanas dienai. Taču šis precizējums nedrīkst pasliktināt apsūdzētā stāvokli.

Arī krimināllietas, kas atbilstoši Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumam, ir nodotas tiesai paātrinātā procesa kārtībā vai izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes var tikt skatītas rakstveida procesā. Rakstveida procesā kopīgs nosacījums ir, ka lietas tiek izskatītas bez pierādījumu pārbaudes, proti, apsūdzētais atzīst savu vainu. Ņemot vērā, ka apsūdzētais vainu ir atzinis, tiesai pēc lietas materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainu, apsūdzētais un viņa aizstāvis ir piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai, tiesa taisa notiesājošu spriedumu. Kā jau iepriekš tika noskaidrots rakstveida procesā vienmēr būs notiesājošs spriedums, jo ir uzskatāms, ka tiesai nav šaubu par apsūdzēta vainīgumu. Ja tiesai rodas šaubas par apsūdzētā vainīgu, tad lieta

tiek izskatīta ar pierādījumu pārbaudi tikai un vienīgi tiesas sēdē. Tiesa var taisīt saīsināto spriedumu, taču saīsināto spriedumu nevar pārsūdzēt un procesa dalībnieki 10 dienu laikā pēc saīsināta sprieduma pieejamības dienas var lūgt sagatavot pilnu spriedumu, kuru var pārsūdzēt. Līdz ar ko tiks apskatītas visas sprieduma daļas.

Tāpat kā vienošanās procesā, tāpat arī krimināllietās, kas ir nodotas tiesai paātrinātā procesa kārtībā vai bez pierādījumu pārbaudes, tiesa sprieduma aprakstošajā daļā norāda Kriminālprocesa likuma 527.panta pirmajā daļā minētās prasības. Pamatojoties uz pieņemto lēmumu neveikt pierādījumu pārbaudi, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 527.panta trešo daļu, pierādījumu analīze un uzskaitījums sprieduma motīvu daļā netiek dots, apsūdzētajam nosakāms sods. Tas nozīmē, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 527.panta otrajai daļai, motīvu daļā tiesa norāda apsūdzētā vainu pastiprinošos un mīkstinošos apstākļus, motīvus par konkrētā soda piemērošanu un, ja tas nepieciešams, izlemj ar sprieduma izpildīšanu saistīto jautājumu. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesa izklāsta visu ko ir nolēmusi saistībā ar notiesājošo spriedumu kā tas ir paredzēts Kriminālprocesa likuma 528.panta pirmajā daļā, respektīvi, ka apsūdzētais ir atzīts par vainīgu viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā, kādu soda veidu un mēru ir nolemts piespriest par katru noziedzīgu nodarījumu un galīgo sodu. Ja apsūdzētajam ir bijis ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, tad šo termiņu ieskaita soda termiņā. Tiesai ir jānorāda turpmākā rīcība ar drošības līdzekļiem, tai skaitā, ja apsūdzētajam turpmāk noteikts ar brīvības atņemšanu nesaistīts drošības līdzeklis, tad apsūdzētais ir atbrīvojams no apcietinājuma, mājas aresta vai sociālās korekcijas izglītības iestādes tiesas sēžu zālē. Tāpat rezolutīvajā daļā ir jāatspoguļo tiesas lēmums par kaitējuma kompensāciju, kā arī valsts izmaksāto kompensācijas apmēru, norādot termiņu sprieduma labprātīgai izpildei, kas ir noteikts 30 dienas no sprieduma spēkā stāšanās dienas, iesniedzot tiesai dokumentu par kaitējuma kompensācijas atlīdzināšanu. Kā arī advokāta darba samaksas piedziņa no apsūdzētā vai par atbrīvošanu no tās. Iepriekš minētā norma paredz arī tiesai norādīt savu lēmumu par noziedzīgi iegūtās mantas konfiskāciju vai piedziņu un, ja tas nav izdarīts iepriekš, kaitējuma kompensācijas vai mantas konfiskācijas nodrošināšanu. Ja tiesa nolemj notiesāt nosacīti apsūdzēto, tad jānosaka pārbaudes laiks. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 528.panta trešajai daļai, tiesa, nolemjot notiesāt nosacīti apsūdzēto, papildus norāda savu lēmumu par pārbaudes laiku un kam uzdodama nosacīti notiesātā pārraudzība. Bez tam Kriminālprocesa likuma 529.pants paredz tiesai sprieduma rezolutīvajā daļā norādīt savu lēmumu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta un ar noziedzīgu nodarījumu saistītās mantas konfiskāciju, turpmāko rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem, dokumentiem, kā arī ar noziedzīgu nodarījumu

saistīto mantu, citiem procesa laikā izņemtajiem priekšmetiem un vērtībām. Lēmumu par procesuālo izdevumu atlīdzību, nosakot 30 dienu termiņu no sprieduma spēkā stāšanās dienas, kā arī sprieduma pārsūdzēšanas kārtību un termiņu. Kā arī norāda informāciju par soda izpildes iestādi un ierašanās termiņu.

Apelācijas instances tiesā lietas rakstveida procesā izskata triju tiesnešu sastāvā pēc lietā esošajiem materiāliem, ievērojot Kriminālprocesa likuma 562.panta noteikto apelācijas instances tiesas kompetenci. Tiesnesis, kuram uzdots referēt, ziņo par lietas apstākļiem.⁵⁴ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 563.panta pirmo prim daļu “Rakstveida procesā apelācijas instances tiesa pieņem vienu no šādiem nolēmumiem: 1) atstāj negrozītu pirmās instances tiesas spriedumu; 2) atceļ pirmās instances tiesas spriedumu daļā par sodu un šajā daļā taisa jaunu spriedumu; 3) atceļ pirmās instances tiesas nolēmumu pilnībā vai kādā daļā un nosūta krimināllietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai; 4) atceļ pirmās instances tiesas spriedumu daļā par pieteikto kaitējuma kompensāciju, par noziedzīgi iegūtās mantas konfiskāciju vai piedziņu, procesuālajiem izdevumiem vai lietiskajiem pierādījumiem un šajā daļā taisa jaunu spriedumu vai nosūta lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai.”.

Kriminālprocesa likuma 564.pants nosaka apelācijas instances tiesas nolēmumu saturu, kurš sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas. Atbilstoši iepriekš minētajai normai nolēmuma ievaddaļā tiesa norāda nolēmuma pieņemšanas laiku un vietu, tiesas nosaukumu un sastāvu, pēc kā sekojoši norāda personu, kura iesniegusi apelācijas sūdzību vai protestu, kā arī spriedumu, kas tiek pārsūdzēts vai noprotēts. Savukārt aprakstošajā daļā tiesa norāda pirmās instances tiesas sprieduma būtību, kā arī sūdzībā vai protestā izteiktos lūgumus. Bez tam nolēmuma motīvu daļā apelācijas instances tiesa norāda savu atzinumu par sūdzības vai protesta pamatotību, apstākļus, ko ir noskaidrojusi apelācijas instances tiesa, pierādījumus, kas apstiprina apelācijas instances tiesas atzinumu, motīvus, kāpēc tiek noraidīti kādi pierādījumi. Svarīgi motīvu daļā ir norādīt arī likumus pēc kuriem vadās apelācijas instances tiesa norādot savu atzinumu. Ja tiesa izskatot lietu konstatē tādus noziedzīga nodarījuma apstākļus, kas atšķiras no pirmās instances tiesas spriedumā norādītajiem apstākļiem, tad, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 564.panta piektajai daļai, tiesai jāsniedz jaunu noziedzīga nodarījuma aprakstu, kas ir notiesājoša sprieduma būtiska sastāvdaļa un atspoguļo tiesas atzinumu par to, kādu noziedzīgu nodarījumu apsūdzētais ir izdarījis.⁵⁵ Apelācijas instances tiesai nav jāatkārto motīvu daļā pirmās instances

⁵⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [08.04.2022. red.]

⁵⁵ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 27.01.2015. lēmums lieta Nr.SKK-9/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec->

tiesas spriedumā minētie pierādījumi un atzinumi, ja tā atstāj pirmās instances tiesas spriedumu negrozītu. Nolēmuma rezolutīvā daļā tiesa norāda vienu no Kriminālprocesa likuma 563.panta pirmās prim daļas paredzētajiem nolēmuma veidiem. Ja tiesa pieņem lēmumu par pirmās instances sprieduma atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā un nosūtīšanu pirmās instances tiesai jaunai izskatīšanai, tad tiesa papildus rezolutīvajā daļā izlemj jautājumu par drošības līdzekli.

Ierosinot kasācijas tiesvedību un nosakot lietas izskatīšanu mutvārdu procesā, augstākā tiesa pārbauda tiesas nolēmuma tiesiskumu kasācijas sūdzības vai protesta izteikto prasību apjomā un ietvaros. Gadījumos, kad kasācijas instances tiesa konstatē Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma pārkāpumus, kas nav norādīti sūdzībā vai protestā, tiesa drīkst pārkāpt kasācijas sūdzības vai protesta izteikto prasību apjomu un ietvarus. Kasācijas instances tiesa pierādījumus no jauna neizvērtē.

Rakstveida procesā tiesa lietu izskata triju tiesnešu sastāvā, bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās, no kuriem viens ir sēdes priekšsēdētājs. Lieta tiek izskatīta pēc lietā esošajiem materiāliem un, ja nepieciešams, tiesa var noteikt 10 dienu termiņu prokuroram iesniegt viedokli par izskatāmo lietu. Apspriežu istabā par lietas apstākļiem ziņo tiesnesis, kuram ir uzdots referēt. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 583.panta otrās daļas otrā teikuma nosacījumiem, tiesa izskatot lietu rakstveidā, var pieņemt lēmumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā. Ja iespējams pieņemt lietā lēmumu pēc esošajiem materiāliem, tiesa pieņem lēmumu par nolēmuma atstāšanu negrozītu, bet kasācijas sūdzību vai protestu noraida; nolēmumu pilnībā vai daļā noraidīt un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai vai izbeigt kriminālprocesu; nolēmumu grozīt; kasācijas tiesvedību izbeigt.⁵⁶ Parasti kasācijas instances tiesa lietu izskatīt no jauna nosūta apelācijas instances tiesai, taču gadījumā, kad kasācijas instances tiesa konstatē būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, kuru apelācijas instances tiesa nevar novērst, tiesa šo lietu nosūta pirmās instances tiesai jaunai izskatīšanai.

Pieņemot vienu no lēmuma veidiem tiesa savā lēmumā norāda lēmuma pieņemšanas laiku un vietu, tiesas nosaukumu un sastāvu. Lēmumā tiek norādīta arī persona, kura iesniegusi kasācijas sūdzību vai protestu, pārsūdzētā nolēmuma rezolutīvās daļas saturu, kā arī sūdzībā vai protestā izteiktās prasības būtība un tās pamatojums, iebildumu pamatojums un prokurora viedoklis. Visbeidzot tiek norādīts kasācijas instances tiesas lēmums par sūdzību vai protestu, kurš tiek motivēts. Gadījumā, ja kasācijas sūdzību vai protestu noraida, tiesai savā lēmumā jānorāda

[lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelācijas-kartība-560-568pant](#) 15.04.2022.]

[aplūkots:

⁵⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005 [09.04.2022. red.]

pamatojums, kādēļ sūdzībā vai protestā izteiktie argumenti atzīti par nepamatotiem. Savukārt, ja nolēmums tiek atcelts, tiesa norāda kāda likuma pants un prasības tiek pārkāptas un kā tas izpaužas. Nolēmuma atcelšanas vai tās daļas atcelšanas gadījumā tiesa izlemj par drošības līdzekli. Augstākai tiesai savā lēmumā ir pienākums izskaidrot, ka kasācijas instances tiesas lēmums nav pārsūdzams, izņemot Kriminālprocesa likuma 465.panta septītajā daļā paredzēto gadījumu, kā arī to, ka lēmums stājas spēkā pasludināšanas brīdī.⁵⁷

Saņemot kasācijas sūdzību vai protestu par pirmās instances tiesas spriedumu vienošanās procesā, tiesa šādu spriedumu var atcelt tikai pilnībā, ja šāds lūgums ir izteikts kasācijas sūdzībā vai protestā. Kasācijas instances tiesa nav tiesīga grozīt pirmās instances spriedumu. Šādu atziņu ir paudusi arī augstākā tiesa to pamatojot ar apstākli, ka kasācijas instances tiesas kompetencē nav apmierināt prasību grozīt šādu spriedumu, savukārt, pārsniedzot kasācijas protesta apjomus un ietvarus, proti, atceļot spriedumu pilnībā, tiktu pasliktināts apsūdzētā stāvoklis.⁵⁸

3.3. Apsūdzētā tiesības un pienākumi rakstveida procesā

Kā jau tika noskaidrots pētnieciskā darba 2.nodaļā, apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā regulē gan Kriminālprocesa likuma 60².pants, kurš nosaka apsūdzētā pamattiesības, gan Kriminālprocesa likuma 71.pants, kurš nosaka apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā. Apsūdzētā tiesības rakstveida procesā neatšķiras ne ar ko no mutvārdu procesa, izņemot to, ka rakstveida procesā apsūdzētajam var būt mazāk tiesības un savas tiesības viņš realizē savādākā apjomā.

Apsūdzētajam jebkurā procesa stadijā un jebkādā kriminālprocesa veidā būs pamattiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likuma 60².pants nosaka apsūdzētā tiesības nekavējoties noslēgt ar aizstāvi vienošanos vai lūgt tiesu pieaicināt valsts nodrošinātu aizstāvi un saņemt no viņa juridisko palīdzību. Augstāka tiesa savā judikatūrā ir norādījusi, ka apstāklis, ka lieta tiek iztiesāta rakstveida procesā, neatbrīvo tiesu no pienākuma uzaicināt apsūdzētajam aizstāvi valsts nodrošinātas aizstāvības realizēšanai, ja apsūdzētais, kurš sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi pats, šādu lūgumu ir izteicis.⁵⁹ Iepriekš minētais pants nosaka, ka apsūdzētajam ir tiesības bez

⁵⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [09.04.2022. red.]

⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 24.05.2016. lēmums lietā Nr.11905008015/SKK-352/2016. <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/54nodala-lietas-izskatisana-kasacijas-kartiba-569-591pant> [aplūkots: 11.05.2022.]

⁵⁹ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 26.02.2015. lēmums lieta Nr.SKK-147/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec->

jebkādas atļaujas un laika ierobežojumiem tikties ar aizstāvi, likumos noteiktajos gadījumos pieprasīt advokāta piedalīšanos atsevišķā procesuālajā darbībā (gadījumos, ja vēl nav noslēgta vienošanās ar advokātu vai šis aizstāvis nav varējis ierasties), kā arī saņemt informāciju no procesa virzītāja par konkrētajā teritorijā praktizējošajiem advokātiem un bezmaksas izmantot telefonu, lai uzaicinātu advokātu. Līdz ar ko ir secināms, ka lietas izskatīšana rakstveida procesā nav šķērslis apsūdzētā tiesību īstenošanai, lai uzaicinātu advokātu, kas ir viens no tiesības uz taisnīgu tiesu priekšnoteikumiem. Arī rakstveida procesā apsūdzētais var saņemt juridisko palīdzību no aizstāvja, piemēram, izprast neskaidros jautājumus saistībā ar rakstveida procesu, saskaņot savu aizstāvības pozīciju. Tāpat tiesai arī ir jāņem vērā apsūdzētā aizstāvja viedoklis vai lūgumi iztiesājot lietu rakstveidā. Apsūdzētajam ir tiesības lūgt tiesu nomainīt advokātu, ja pastāv likumā noteiktie šķēršļi advokāta līdzdalībai procesā. Papildus iepriekš minētajam apsūdzētajam ir pamattiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt. Atšķirībā no mutvārdu procesa, rakstveida procesā, ja apsūdzētais vēlas sniegt liecības, apsūdzētais savas liecības iesniedz rakstveidā noteiktajā termiņā. Līdz ar ko arī šādā veidā apsūdzētais var paust savu attieksmi pret izvirzīto apsūdzību un sevi aizstāvēt, un tiesai tas ir jāņem vērā pieņemot galīgo nolēmumu. Bet, ja apsūdzētais izvēlas klusēt vai atteikties liecināt, tad šāda rīcība nav vērtējam kā traucēšana noskaidrot patiesību un izvairīšanās no tiesas, jo apsūdzētais savas tiesības var realizēt tādā apjomā kā vēlas.

Pārējās apsūdzētā pamattiesības, kas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 60². pantā un ir tādas pašas kā mutvārdu procesā, ir apskatāmas pētnieciskā darba 2.3. apakšnodaļā.

Bez pamattiesībām apsūdzētajam pirmās instances tiesā rakstveida procesā ir papildus tiesības, kas ir mazāk un realizējamas savādākā veidā. Rakstveida procesā apsūdzētajam ir tiesības, kas ir noteiktas Kriminālprocesa likuma 71. pantā, proti, tikt informētam par iztiesāšanas laiku un vietu, pieteikt noraidījumu, izteikt savu viedokli par katru apspriežamo jautājumu, ja tas attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem, pieteikt lūgumus, izteikt pēdējo vārdu, saņemt tiesas nolēmuma kopiju, kā arī pārsūdzēt tiesas nolēmumu likumā noteiktajā kārtībā. Ņemot vērā, ka rakstveida process ir lietas izskatīšana rakstveidā, bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās, apsūdzētajam nav iespējams īstenot visas savas tiesības, kas ir noteiktas pirmās instances tiesā. Piemēram apsūdzētais nevar realizēt savas tiesības piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē, ja pierādījums attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem. Pierādījumi tieši un mutiski tiek pārbaudīti tiesas sēdē un tikai tādā

[lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/52nodala-lietas-sagatavosana-iztiesasanai-apelacijas-instances-tiesa-549-559pants](#) [aplūkots: 15.04.2022.]

gadījumā, ja apsūdzētais nav piekritis pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai. Ievērojot apstākli, ka rakstveida procesa īstenošanai viens no priekšnoteikumiem ir apsūdzētā piekrišana lietas izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes, apsūdzētais vienlaicīgi atsakās no savām tiesībām pārbaudīt pierādījumus. Tāpat apsūdzētais nevar īstenot savas tiesības uzstāties tiesu debatēs (ja lietas izskatīšanā nepiedalās aizstāvis) vai iepazīties ar tiesas sēdēs protokolu, jo šāda kārtība ir paredzēta tikai tiesas sēdē. Analizējot apsūdzētā tiesības piekrist pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai, apsūdzētais šādu tiesību jau ir izmantojis pirmstiesas procesā⁶⁰, līdz ar ko, ja lieta ir jau nozīmēta rakstveida procesā, šīs tiesības atkārtota izmantošana neko nenozīmē, vienīgi apsūdzētais var apstiprināt savu vēlmi. Taču tas apsūdzētajam neliedz mainīt savu aizstāvības pozīciju un paziņot tiesai par atteikšanos neveikt lietā pierādījumu pārbaudi.

Savukārt realizējot savas tiesības apsūdzētais tās realizē rakstveida formā, proti, noraidījumus apsūdzētais piesaka rakstveidā, tāpat rakstveidā apsūdzētais var pieteikt lūgumus, kurus tiesai ir jāizlemj. Apsūdzētais rakstveidā var iesniegt viedokli par katru apspriežamo jautājumu. Apsūdzētais var izteikt rakstveidā savas liecības vai pēdējo vārdu, taču liecību sniegšana vai pēdējā vārda izteikšana ir procesuālā stadija lietas iztiesāšanā tiesas sēdē ar pierādījumu pārbaudi, līdz ar ko apsūdzētajam rakstveida procesā nav jāsniedz liecības vai pēdējais vārds, bet no autores praktiskajā pieredzē gūtajiem novērojumiem apsūdzētie rakstveida procesos tiesai arī iesniedz savas liecības un pēdējo vārdu rakstveidā, un tiesa to ņem vērā.

Dažas neminētās apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā rakstveida procesā ir noteiktas arī Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmā prim daļā, proti, iesniegt iebildumus pret lietas iztiesāšanu rakstveida procesā, iesniegt viedokli par piemērojamo soda veidu un mēru un citiem ar spriedumu saistītiem jautājumiem. Ja tiesā ir saņemts apsūdzētā iebildums par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā, tad tiesai šis iebildums ir jāņem vērā un tiesa pieņem lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā. Savukārt, ja tiesā ir saņemts apsūdzētā viedoklis par piemērojamo soda veidu un mēru un citiem ar spriedumu saistītiem jautājumiem, tiesai šis viedoklis ir jāņem vērā pieņemot galīgo nolēmumu.

Kriminālprocesa likuma 72.pants regulē apsūdzētā tiesības apelācijas instances tiesā. Jautājums par to, kas apelācijas instances tiesā ir apsūdzētais, tika apskatīts pētnieciskā darba 2.3.apakšnodaļā, līdz ar ko tiks apskatītas apsūdzētā tiesības rakstveida procesā apelācijas instances tiesā. Šā likuma panta otrā daļa nesatur norādes, ka apsūdzētā tiesības būtu attiecināmas tikai uz lietas izskatīšanu mutvārdu procesā, tāpēc ir parezumējams, ka apsūdzētais šīs tiesības izmanto arī

⁶⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [10.04.2022. red.]

gadījumā, kad lietas iztiesāšana notiek rakstveida procesā. Savukārt šā panta trešā daļa satur tiešu norādi uz to, ka tālāk uzskaitītās tiesības apsūdzētajai personai piešķirtas gadījumos, kad lietas izskatīšana apelācijas instances tiesā notiek rakstveida procesā.⁶¹ Ņemot vērā, ka apsūdzētā tiesības apelācijas instances tiesā mutvārdu procesā ir attiecināmas arī uz rakstveida procesu apelācijas instances tiesā un šīs tiesības tika izanalizētas pētnieciskā darba 2.3.apakšnodaļā, autore atkārtoti tās neanalizēs. Taču svarīgi ir vērst uzmanību, ka apsūdzētā tiesības uzturēt un pamatot savu sūdzību apelācijas instances tiesā mutvārdu procesā nav attiecināmas uz rakstveida procesu, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 561¹.panta pirmo daļu lietu rakstveida procesā izskata pēc lietā esošajiem materiāliem, līdz ar ko šādā gadījumā tiesa ņems vērā un izvērtēs rakstveidā iesniegtajā apelācijas sūdzībā un protestā norādītos apsvērumus un nekāda papildu uzturēšana un pamatošana rakstveida procesā vairs netiek paredzēta.⁶²

Apsūdzētajam apelācijas instances tiesā rakstveida procesā, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 559.panta piektās daļas otro punktu, ir tiesības iesniegt iebildumus pret lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmā daļa arī paredz, ka apsūdzētais ir tiesīgs izteikt lūgumu, to pamatojot, lietu izskatīt mutvārdu procesā. Arī Kriminālprocesa likuma 561¹.panta trešā daļa nosaka, ka tiesa var pieņemt lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā gadījumos, kad iebildumus iesniedzis prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskāris. Taču Senāts savā lēmumā ir paudis atziņu, ka Kriminālprocesa likuma 561¹.panta trešā daļa nenoteic tiesas pienākumu, izskatot lietu rakstveida procesā, katrā gadījumā, kad iesniegts iebildums, pieņemt lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā.⁶³ Tapāt arī no Senāta 2020.gada 5.augusta lēmuma par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību lietā Nr. SKK-496/2021, izriet, ka ne vienmēr pēc apsūdzētā motivēta lūguma par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā tiesai ir jāpieņem lēmums par lietas nozīmēšanu mutvārdu procesā. Kriminālprocesa likuma 559.panta pirktās daļas otrais punkts paredz apsūdzētajam tiesības pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim. Šīs savas tiesības apsūdzētais realizē rakstveidā, iesniedzot tiesai noteiktā termiņā. Bez tam apsūdzētajam ir tiesības saņemt informāciju par sūdzības vai protesta izskatīšanas kārtību, proti to, ka lieta tiks izskatīta rakstveida procesā, kā

⁶¹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 72. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 258.lpp.

⁶² Ibid. Komentārs Kriminālprocesa likuma 73.pantam. Grām: Kriminālprocesa likuma komentāri. 261.lpp.

⁶³ Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa. Apkopojums. Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots: 15.04.2022.]

arī informāciju par nolēmuma pieejamības dienu.⁶⁴ Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 72.panta ceturto daļu apsūdzētajam ir tiesības, sākot ar tiesas noteikto dienu, saņemt apelācijas instances tiesas nolēmuma kopiju un iesniegt kasācijas sūdzību.

Apsūdzētā tiesības kasācijas instances tiesā rakstveida procesā regulē Kriminālprocesa likuma 73.pants. Pētnieciskā darba 2.3.apakšnodaļā tika noskaidrots, kas ir apsūdzēto personu loks kasācijas instances tiesā, kā arī kādas tiesības apsūdzētajam ir līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai, līdz ar ko autore šīs tiesības neatkārtos. Bez tam apsūdzētajam šā paša panta ceturtajā daļā ir noteiktas papildus tiesības, ja lieta tiek izskatīta rakstveida procesā, proti, apsūdzētajam ir tiesības pieteikt noraidījumus, iesniegt iebildumus par citu personu sūdzībām un pieteikt motivētu lūgumu par sūdzības izskatīšanu mutvārdu procesā tiesas sēdē ar apsūdzētā klātbūtni. Šīs visas apsūdzētā tiesības ir realizējamās rakstveidā atbilstoši Kriminālprocesa likuma 578.panta otrajai daļai, respektīvi, 10 dienu laikā pēc sūdzības vai protesta kopijas saņemšanas apsūdzētais var iesniegt iebildumus vai viedokli par protestu vai sūdzību, izteikt motivētu lūgumu par mutvārdu procesu, kā arī vienlaicīgi var pieteikt noraidījumu, kas ir nosūtāmi Augstākajai tiesai.

Izskatot lietu rakstveida procesā apsūdzētajam ir arī savi pienākumi tāpat kā mutvārdu procesā, taču tie ir mazāk, jo izskatot lietu rakstveida procesā apsūdzētais nevar īstenot visus savus pienākumus, kas ir paredzēti Kriminālprocesa likuma 74. un 67.pantā. Piemēram, atšķirībā no mutvārdu procesa rakstveida procesā apsūdzētajam nav jāierodas uz tiesu, lai tiktu izskatīta lieta, jo rakstveida procesā tiesa izskata lietu bez procesā iesaistītajām personām. “Rakstveida procesā ne lietas dalībnieka slimība, ne advokāta aizņemība citā procesā nevar būt šķērslis, lai šo lietu izskatītu un nolēmumu pieņemtu noteiktajā datumā.”⁶⁵ Līdz ar ko ir secināms, ka apsūdzētais pat attaisnojošu iemeslu dēļ nevarētu novilcināt lietas izskatīšanu, jo rakstveida process neparedz apsūdzētā pienākumu piedalīties lietas iztiesāšanā, tādā veidā lietu ir iespējams izskatīt īsākā termiņā. Tāpat autores ieskatā apsūdzētā pienākums - atļaut, ka tā tiek pakļauta eksperta izpētei, un iesniegt salīdzinošajai izpētei paraugus, kuru izveide nav atkarīga no personas gribas⁶⁶, nevar tikt īstenots rakstveida procesā, jo rakstveida procesā netiek veikta pierādījumu pārbaude, bet šis pienākums ir attiecināms uz papildus pierādījumu iegūšanu. Bez tam apsūdzētā pienākums norādīt uz alibi vai uz Krimināllikuma paredzētu apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību⁶⁷ arī ir vērtējams kā vainas neatzīšana, kas ir pretrunā ar priekšnoteikumiem lietas izskatīšanai rakstveida procesā.

⁶⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [13.04.2022. red.]

⁶⁵ Ščerbinskis G. Rakstveida process raitākai lietas izskatīšanai tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/291627-rakstveida-process-raitakai-lietas-izskatisanai-tiesa-2017> [aplūkots 14.04.2022.]

⁶⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [15.04.2022. red.]

⁶⁷ Ibid.

Respektīvi, ja apsūdzētais ir atzinis savu vainu un piekrīt pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai, tad apsūdzētajam nav pienākums norādīt uz alibi, jo savu vainu viņš jau ir atzinis un pierādījumu pārbaude nenotiek, līdz ar ko rakstveida procesā šāds apsūdzētā pienākums nav paredzēts. Augstākā tiesa savā nolēmumā ir paudusi atziņu: “Rakstveida procesa būtība izpaužas apstākļi, ka lieta tiek iztiesāta pēc lietas materiāliem bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās klātienē, līdz ar to apsūdzētais rakstveida procesā nesniedz liecības, nepamato savu viedokli par apelācijas sūdzībā norādītajiem apstākļiem un nesaka pēdējo vārdu.”⁶⁸ No Augstākās tiesas atziņas ir secināms, ka rakstveida procesā apsūdzētajam nav pienākums sniegt liecības, bet no autores praktiskajā pieredzē gūtajiem iespaidiem apsūdzētie izvēlas rakstveida procesā sniegt tiesai liecības, kaut gan tas nav viņu pienākums.

Savukārt pārējie apsūdzētā pienākumi, kas ir paredzēti Kriminālprocesa likuma 67.panta pirmajā daļā ir īstenojami rakstveidā. Autores ieskatā apsūdzētā pienākumi, kas paredz nekavēt un netraucēt kriminālprocesa norisi, kā arī ievērot noteikto kārtību procesuālo darbību veikšanai, rakstveida procesā ir attiecināms uz to, ka apsūdzētajam ir jāievēro 10 dienu noteiktais termiņš, kura laikā apsūdzētais var īstenot savas tiesības rakstveidā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam, iesniegt viedokli, iebildumus par izskatāmo lietu, kā arī izteikt lūgumu lietu izskatīt mutvārdu procesā. Tas pats ir attiecināms uz pārsūdzēšanas termiņiem, kurus apsūdzētajam ir jāievēro. Tas, ka lieta tiek izskatīta rakstveida procesā nenozīmē, ka apsūdzētajam nevar būt piemērots drošības līdzeklis, līdz ar ko apsūdzētajam ir pienākums ievērot drošības līdzekļa noteikumus un likumā minētos ierobežojumus. Savu pienākumu nepildīšana apsūdzētajam var būt par pamatu, lai lemtu jautājumu par stingrāka drošības līdzekļa piemērošanu, papildu ierobežojumu noteikšanu vai procesuālo sankciju piemērošanu.

⁶⁸ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 1.12.2021. lēmums lieta Nr.SKK-155/2021, 6.2.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/52nodala-lietas-sagatavosana-iztiesasanai-apelacijas-instances-tiesa-549-559pant> [aplūkots: 15.04.2022.]

4. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU IZVĒRTĒJUMS MUTVĀRDU UN RAKSTVEIDA PROCESĀ

Tiesības uz taisnīgu tiesu krimināllietās sākas no pašiem pamatiem, tas ir, no tiesas un tiesneša. Neatkarīgi no tā, kādā veidā tiesa ir nolēmusi skatīt lietu, lai tiktu nodrošinātas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesai ir jābūt izveidotai ar likumu, neatkarīgai un objektīvai, savukārt tiesnesim arī ir jābūt neatkarīgam un objektīvam. Tiesa ir neatkarīga, ja tā ir neatkarīga no valsts iestādēm, proti, izpildvaras un likumdevējvaras iestādēm, savukārt objektīva tiesa ir, ja tā nav ieinteresēta izspriežamajā lietā. Savukārt par neatkarīgu tiesnesi ir uzskatāms tāds tiesnesis, kas balsta savu spriedumu uz brīvi veidojošos viedokli par lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, un objektīvs tiesnesis ir tāds, kas nav ieinteresēts lietas iznākumā un nav ietekmējams.⁶⁹ Šie nosacījumi ir absolūti un tiem nav pieļaujamas nekādas atkāpes. No Latvijas Republikas Satversmes 86.panta izriet, ka tiesai jābūt izveidotai ar likumu. Tiesu iekārtu Latvijas Republikā regulē likums "Par tiesu varu".⁷⁰ Tātad ir secināms, ka Latvijas Republikā tiesa ir izveidota uz likuma pamata. Taču svarīgi ir ievērot apstākli, ka jēdziens "likums" jāsaprot ne tikai kā normatīvais akts par tiesas izveidošanu un to kompetenci, bet arī citas tiesību normas, kuru neievērošana padara kāda tiesneša piedalīšanos lietas izskatīšanā par prettiesisku.⁷¹ Tiesai un tiesnesim ir jābūt neatkarīgam, to paredz gan Latvijas Republikas Satversme, gan likums "Par tiesu varu", kā arī Kriminālprocesa likums. Tas nozīmē, ka tiesas un tiesneša neatkarība ir gan likumiskā un institucionālā garantija, kas pasargā tiesu no iejaukšanās tās darbā, bet tiesnešus no centieniem tos prettiesiski ietekmēt.⁷² Savukārt tiesas un tiesneša objektivitātes princips nozīmē to, ka šis uzticības princips, kas tiesai ir svarīgs elements, proti, demokrātiskā sabiedrībā tiesai (tiesnesim) jārīkojas tā, lai procesa dalībniekos radītu uzticību tiesai (tiesnesim).⁷³ Šis princips, piemēram, iekļauj sevī to, ka, gadījumā, ja tiesnesis ir personiski ieinteresēta rezultātā vai pastāv apstākļi, kas procesā iesaistītajām personām pamatoti dod iemeslu uzskatīt, ka šāda ieinteresētība varētu būt, tad tiesnesim ir jāatsakās no lietas izskatīšanas, lai novērstu jebkādas šaubas par objektivitāti. Tāpat arī Kriminālprocesa likums paredz procesa dalībniekiem pieteikt noraidījumu tiesnesim, lai

⁶⁹ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 141.-142.lpp.

⁷⁰ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1922. [21.04.2022. red.]

⁷¹ Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 75.lpp.

⁷² Ibid. 76.lpp.

⁷³ Tieslietu padome. Tiesnešu ētikas komisija. Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums: skaidrojumi, atzinumi, lēmumi 2008-2016. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 75.lpp.

nodrošinātu objektīvu lietas izskatīšanu. No iepriekš minētā ir secināms, ka, lai nodrošinātu tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesai ir jābūt uz likuma pamata izveidotai un gan tiesai, gan tiesnesim ir jāievieš uzticība savā darbā un jābūt neatkarīgiem. Nekādas atkāpes nav pieļaujamas nevienā no instanču tiesām.

Tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt pārkāptas procesa gaitā. Taču procesā gaitā iekļautās tiesības var tikt ierobežotas, ja vien šāds ierobežojums ir nepieciešams leģitīma mērķa sasniegšanai un ir samērīgs.⁷⁴ Procesā veids kādā tiek izskatīta lieta, proti, vai tas ir mutvārdu vai rakstveida process pats par sevi neierobežo apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu. Kā jau pētnieciskā darba pirmajā nodaļā tika noskaidrots tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, tajā skaitā tiesības uz klātesamību tiesas sēdē nav absolūtas, un to īstenošana var atšķirties atkarībā gan no tiesu instances, gan no procesa būtības, proti, tieša un mutiska lietas izskatīšana tiesas sēdē visās instancēs noteikti nav obligāta, un viens no svarīgākajiem kritērijiem ir tas, vai tiesas sēdē tiek pārbaudīti pierādījumi un izvērtēti fakti.⁷⁵ “Normatīvajos aktos var būt paredzēti gadījumi, kuros krimināllietu var iztiesāt rakstveida procesā.”⁷⁶ Kriminālprocesa likums paredz pirmās instances tiesā vienošanās procesu izskatīt rakstveidā, tāpat Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums paredz rakstveidā izskatīt lietas paātrinātā procesa kārtībā un bez pierādījumu pārbaudes. Šim visam ir kopīgs tas, ka lietas tiek skatītas bez pierādījumu pārbaudes, apsūdzētais savu vainu ir atzinis un nav iebildis lietu izskatīt rakstveidā. Tādā veidā tiesa nepārkāpj apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, ja lieta tiek izskatīta rakstveida procesā. Savukārt, ja apsūdzētais ir mainījis savu aizstāvības pozīciju vai iebildis par lietas izskatīšanu rakstveida procesā un tiesa to neņem vērā, tādā gadījumā apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu tiek pārkāptas, kas ir par pamatu nolēmuma atcelšanai un lietas jaunai izskatīšanai. Apelācijas instances tiesā iztiesāt lietu rakstveida procesā var Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtajā daļā noteiktajos gadījumos un Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmās daļas noteiktajos gadījumos. Ja iepriekš minētās likuma normas ļauj iztiesāt lietu rakstveida, tad lietu drīkst izskatīt rakstveida procesā un apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu netiek pārkāptas. Bet, ja atbilstoši Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmajai daļai apsūdzētais ar motivējošu lūgumu ir lūdzis lietu izskatīt rakstveida procesā, tiesa šo

⁷⁴ Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 75.lpp.

⁷⁵ Ibid. 79.lpp.

⁷⁶ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 9.03.2021 lēmums lieta Nr.SKK-164/2021, 6.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pant> [aplūkots: 22.04.2022.]

lūgumu izvērtē un gadījumā, ja tiesa to nolemj noraidīt, šāds tiesas lēmums jāmotivē.⁷⁷ No iepriekš minētā ir secināms, ka apelācijas instances tiesa var noraidīt apsūdzētā lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā un tādā veidā netiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu. Visbeidzot kasācijas instances tiesā atbilstoši Kriminālprocesa likuma 583.panta otrajai daļai nosaka lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Ja pastāv kādi šķēršļi lietas izskatīšanai rakstveida procesā, kas ir noteikti iepriekš minētajā normā, tiesa pēc savas iniciatīvas nosaka lietas izskatīšanu tiesas sēdē. Kriminālprocesa likuma normas neparedz apsūdzētā tiesības kasācijas instances tiesā lūgt lietu skatīt mutvārdu procesā vai iebilst par mutvārdu procesu. Līdz ar ko ir secināms, ka lietas izskatīšana rakstveida procesā Augstākajā tiesā ir kā lietas pamatveids un tas nekādā veidā neietekmē apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tāpat uz procesa gaitu attiecas lietas izskatīšana saprātīgā termiņā, ko regulē Kriminālprocesa likuma 14.pants. Šis tiesību uz taisnīgu tiesu elements ir nostiprināts arī Satversmes 92.pantā un Cilvēktiesību konvencijas 6.pantā. Kriminālprocesa ilguma saprātīgums ir vērtējams, ņemot vērā katras konkrētās lietas apstākļus pēc šādiem kritērijiem: lietas sarežģītība, iesaistīto personu rīcība un aizskartās intereses.⁷⁸ Gadījumā, ja lieta ir ļoti sarežģīta un līdz ar to prasa ļoti ilgu laika posmu, lai izskatītu lietu, tas nevar būt par pamatu, lai konstatētu, ka tiek pārkāpts saprātīgs termiņš. Savukārt, ja lieta ir ļoti viegla, bet tiek skatīta ļoti ilgu laika periodu, tas gan ir pārkāpums saprātīgam termiņam. Tikai valsts iestāžu, tajā skaitā prokuratūras un tiesu, darbības vai bezdarbības dēļ pieļautā kavēšanās ir tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpums.⁷⁹ Tas nozīmē, ka, piemēram, tiesa nenozīmējot laicīgi lietas izskatīšanu tādā veidā pārkāpj apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Šāda termiņa neievērošanas tiesiskās sekas ir labvēlīgāks risinājums apsūdzētajam, proti, par šādu pārkāpumu tiesa var pieņemt gan lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu saskaņā ar Krimināllikuma 58.panta piekto daļu, gan arī, pieņemot galīgo nolēmumu, mīkstināt sodu saskaņā ar Krimināllikuma 49.¹ pantu. Augstākā tiesā ir atzinusi, ka likumā nav noteikti kritēriji, pēc kuriem vadīties, lai izvēlētos konkrētu likuma doto iespēju.⁸⁰ Šis tiesību elements ir attiecināms uz visām tiesu instancēm, kā arī gan uz mutvārdu

⁷⁷ Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa. Apkopojums. Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots: 22.04.2022.]

⁷⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 209.lpp.

⁷⁹ Līce K., Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 14.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 71.lpp.

⁸⁰ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 8.06.2012 lēmums lieta Nr.SKK-284/2012. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminallikuma-vispariga-dala/v-nodala-soda-noteiksana> [aplūkots: 22.04.2022.]

procesu, gan rakstveida procesu. Taču, lai pieņemtu lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, tiesai ir jākonstatē apsūdzētā vainīgums, jo kriminālprocesa izbeigšana uz šī pamata ir personu nereabilitējoša. Nereabilitējošu lēmumu tiesa var pieņemt tikai mutvārdu procesā, tātad ir secināms, ka, ja lieta tiek izskatīta rakstveida procesā tiesa var tikai pieņemt lēmumu par soda mīkstināšanu, ja tiek konstatēts lietas izskatīšanas saprātīga termiņa pārkāpums.

Bez tam kā svarīgs elements, kas nodrošina tiesības uz taisnīgu tiesu, ir pušu līdztiesības elements. Pēc autores ieskatiem līdztiesības principa ievērošana nodrošina sacīkstes principu un otrādi, jo katram procesa dalībniekam ir tiesības iepazīties un atspēkot otras puses izdarītos pieņēmumus. Ņemot vērā, ka krimināllietās ir sacīkstes princips, pusēm ir jābūt iespējai izteikties par jebkuriem jautājumiem, ja kaut vienai no pusēm šāda iespēja ir dota, pretējā gadījumā otra puse tiek nostādīta sliktākā situācijā. Tas nozīmē, ka, ja apsūdzības uzturētājam ir bijusi iespēja izteikt viedokli, piemēram, par trešo personu sniegtajiem pierādījumiem, tad šādai iespējai ir jābūt arī aizstāvības pusei, pretējā gadījumā tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu. Tas pats attiecas arī lietās, kas tiek vestas rakstveida procesa kārtībā, proti, ja apsūdzības pusei ir dotas tiesības izteikt viedokli par piemērojamā soda veidu un mēru, tad tādas pašas tiesības ir jānodrošina aizstāvības pusei. Līdz ar ko autore secina, ka šo tiesību īstenošana ir attiecināma gan rakstveidā, gan mutvārdu procesā. Taču no Kriminālprocesa likuma 585.panta otrās daļas ir redzams, ka kasācijas instances tiesā šīs tiesības var tikt ierobežotas, no kā izriet, ka apsūdzētais savas iepriekš minētās tiesības var īstenot tikai pirmās instances tiesā un apgabaltiesā.

Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Septītā protokola 4.pants un Kriminālprocesa likuma 25.pants paredz dubultās sodīšanas nepieļaujamības principu, kas ir viens no tiesībām uz taisnīgu tiesu elementiem. Dubultās sodīšanas nepieļaujamība nozīmē to, ka personu nedrīkst sodīt divas reizes par vienu izdarītu nodarījumu, ja persona jau par šo nodarījumu ir attaisnota, vai sodīta ar spēkā stājušos tiesas nolēmumu krimināllietā vai administratīvā pārkāpuma lietā.⁸¹ Tas nozīmē, ka tiesai jebkurā instancē un jebkurā procesa veidā ir jāpārlicinās, vai persona nav iepriekš sodīta tieši par šo nodarījumu, pretējā gadījumā tas ir būtisks tiesības uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

⁸¹ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 113.lpp.

Tāpat uz procesa gaitu ir attiecināms Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Septītā protokola 2.pantā noteiktais, ka ikvienam, kuru tiesa ir atzinusi par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz vainas pierādījuma vai soda apmēra pārskatīšanu augstākā instancē⁸², ko regulē arī Kriminālprocesa likuma 71.panta 13.punktā noteiktais, proti, pārsūdzēt tiesas nolēmumu likumā noteiktajā kārtībā. Tātad ir secināms, ka apsūdzētajam ir tiesības likumā noteiktajā kārtībā pārsūdzēt tiesas nolēmumu, kas ir tiesību uz taisnīgu tiesu elements. Liedzot šo tiesību īstenošanu apsūdzētajam tiek liegta iespēja panākt sev labvēlīgāku nolēmumu, kā arī iesniegt nākamās instances tiesai pierādījumus, kas nebija zināmi pirms tam, ja tāda situācija rodas. Šīs tiesības var tikt ierobežotas, jo lietās, kas pirmās instances tiesā tiek skatītas bez pierādījumu pārbaudes, apsūdzētais galīgo nolēmumu var pārsūdzēt tikai daļā par sodu un pieļautajiem procesuālajiem pārkāpumiem. Apsūdzētajam, piekrītot pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai, šīs tiesības tika izskaidrotas. Līdz ar ko šajā gadījumā nerodas apsūdzētā tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.

Kā pēdējais un viens no svarīgākajiem tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem procesa gaitā ir pierādījumu pieļaujamības izvērtēšana. Šis elements gan ir attiecināms tikai uz tādām krimināllietām, kurās tiek veikta pierādījumu pārbaude un tikai pirmās un otrās instances tiesā. Kriminālprocesa likumā noteiktie pierādījumi ir liecības, ekspertu un revidentu atzinumi, kompetentu institūciju atzinumi, lietiskie pierādījumi, dokumenti, elektroniskie pierādījumi un izmeklēšanas darbībās iegūtie pierādījumi. Pierādījumu izvērtēšanas pieļaujamība ir īpaši nozīmīgās lietās, kurās pierādījumi iegūti operatīvās darbības pasākumos.⁸³ Lai kā pierādījumu varētu izmantot operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas, ir jāievēro sekojoši priekšnoteikumi, proti, 1) krimināllietas materiāliem jābūt pievienotai uzziņai ar to, kura iestāde, kad un uz kādu laika periodu akceptējusi operatīvās darbības pasākuma veikšanu un 2) ziņām jābūt pārbaudītām Kriminālprocesa likuma noteiktā kārtībā.⁸⁴ Pierādījumu pieļaujamību regulē Kriminālprocesa likuma 130.pants, kurš paredz, ka par pieļaujamiem pierādījumiem ir uzskatāmi tādi pierādījumi, kuri ir iegūti Kriminālprocesa likuma noteiktā kārtībā, kā arī kuri ir nostiprināti Kriminālprocesa likuma kārtībā. Taču operatīvās darbības pasākumi ir jāveic atbilstoši Operatīvās darbības likuma noteiktajai kārtībā, pretējā gadījumā šādi pierādījumi nav pieļaujami. Bez tam pierādījumiem ir

⁸² Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Septītais protokols. Parakstīta Strasbūrā 22.11.1984. https://www.echr.coe.int/documents/convention_lav.pdf [aplūkots 23.04.2022.]

⁸³ Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 79.lpp.

⁸⁴ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 431.lpp.

jābūt iegūtiem no likumā paredzēta ziņu avota, piemēram, liecinieka, eksperta. Taču pierādījumus iegūst kompetentais subjekts, proti, amatpersona, kura pilnvarota veikt izmeklēšanas darbību. Svarīgi ir vērst uzmanību, ka ne visas amatpersonas ir pilnvarotas veikt izmeklēšanas darbības, ne visas kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas ir tiesīgas izdarīt izmeklēšanas darbības un, tās amatpersonas, kuras ir tiesīgas veikt izmeklēšanas darbības, var būt noteiktas kompetences robežas.⁸⁵ Iegūstot pierādījumus likumā noteiktajā kārtībā, pierādījumi ir jānostiprina ar noteiktu procesuālo dokumentu sastādīšanu, piemēram, jāparaksta, jānorāda pareizs sastādīšanas laiks un ilgums, procesuālo darbību veicējs. Ja ir papildījušies šie priekšnoteikumi, tad ir attiecīgā pierādījumu pieļaujamība krimināllietā. Savukārt, ja ir konstatēti pārkāpumi pierādījumu iegūšanā, tad rodas pamats šo ziņu izmantošanas pierādīšanā pieļaujamības apšaubīšanai. Šajā gadījumā ir nozīme pārkāpuma smagumam, kura rezultātā iegūtās ziņas var atzīt par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām, kā arī iegūtās ziņas var atzīt par izmantojamām, bet papildoties noteiktiem priekšnosacījumiem.⁸⁶ Par pierādīšanā nepieļaujamām ziņām ir atzīstamas tādas, kas ir iegūtas ar neatļautām metodēm (izmantota vardarbība, draudi, šantāža viltus vai spaidi), pierādījumus nav ieguvis kompetentais subjekts, izdarīts īpaši atrunāts pārkāpums vai kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpums.⁸⁷ Savukārt, iegūtās ziņas atzīt par izmantojamām var gadījumos, kad 1) pieļautie pārkāpumi to ieguvē nav tik būtiski, lai izsauktu absolūto nepieļaujamību, 2) pieļautie procesuālie pārkāpumi ir nebūtiski, 3) pieļautie procesuālie pārkāpumi var tikt novērsti, 4) pieļautie procesuālie pārkāpumi nevarēja ietekmēt iegūto ziņu patiesumu un 5) ziņu ticamību (pieļaujamību) apstiprina pārējās procesā iegūtās ziņas.⁸⁸ Šie priekšnoteikumi papildina viens otru, tas ir, pirmajam priekšnoteikumam vienmēr ir obligāti jāpiepildās, pēc kā obligāti ir jāpiepildās otrajam vai trešajam un visbeidzot ceturtajam vai piektajam, lai varētu atzīt, ka iegūtās ziņas ir izmantojamas. Ievērojot visu iepriekš minēto ir ļoti svarīgi ievērot pierādījumu iegūšanas gaitu, pretējā gadījumā apsūdzētajam tas var radīt būtisku pārkāpumu tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Kā beidzamā kategorija, kas var ietekmēt tiesības uz taisnīgu tiesu ir procesuālās garantijas īpašām personu grupām. Šī personu grupa var būt cietušais, apsūdzētais un citas procesā iesaistītās personas, taču pētnieciskajā darbā tiks aplūkota apsūdzēto personu grupa.

⁸⁵ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 130.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 441.lpp.

⁸⁶ Ibid. 442.lpp.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid. 445.lpp.

Apsūdzētā viena no svarīgākajām tiesībām uz taisnīgu tiesu ir tiesības uz aizstāvību, kas ir regulēta Kriminālprocesa likuma 20.pantā, Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajā teikumā, kā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta trešajā daļā. Kriminālprocesa likuma komentāros ir teikts, ka tiesības uz aizstāvību ir neatņemama taisnīga kriminālprocesa sastāvdaļa, kā arī viens no svarīgākajiem instrumentiem kriminālprocesa taisnīguma nodrošināšanā.⁸⁹ Tiesības uz aizstāvību sevī ietver to, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.⁹⁰ No iepriekš minētā izrieta, ka apsūdzētajam ir jābūt zināmam kāda inkriminēta noziedzīgā nodarījumā viņš tiek apsūdzēts, lai tiesā varētu izvēlēties kā īstenot savu aizstāvības pozīciju. Ja apsūdzētais ne rakstveida procesā, ne mutvārdu procesā netiek informēts par ko viņš tiek apsūdzēts, tādā veidā tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību. Jo tādā veidā apsūdzētais nevar īstenot savu aizstāvības pozīciju, nezinot par ko tiek izskatīta lieta pret viņu. Tāpat, visās tiesu instancēs, apsūdzētais tiesas sēdē vai, ja lieta tiek izskatīta rakstveida procesā, savu aizstāvību var veikt pats, bet var arī pieaicināt savu izvēlētu aizstāvi, kurš saskaņā ar Kriminālprocesa likumu var būt aizstāvis. Savukārt, ja apsūdzētais nav noslēdzis vienošanos ar aizstāvi, bet vēlas, lai lietas izskatīšanā piedalās aizstāvis, valsts nodrošina apsūdzētajam aizstāvi un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot apsūdzēto no tās.⁹¹ Situācijā, kad apsūdzētajam ir nepieciešams valsts nodrošināts advokāts, bet tiesa šo apstākli ignorē, tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu. Ja tiesas sēdē apsūdzētais paziņo, ka viņam ir nepieciešams valsts nodrošināts advokāts vai norāda uz apstākli, ka noslēgs vienošanos ar savu aizstāvi, tiesai nekavējoties ir jāpārtrauc lietas izskatīšana. Arī rakstveida procesā tiesai ir jāievēro apsūdzētā lūgums pieaicināt valsts nodrošinātu aizstāvi, jo arī rakstveidā aizstāvis var aizstāvēt apsūdzēto izsakot viedokli par piemērojamo sodu vai citiem būtiskiem jaudājumiem. Satversmes komentāros ir teikts, ka tiesības uz advokāta palīdzību ir Satversmes 92.panta pirmajā teikumā ietverta tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas instruments un šo tiesību neatņemama sastāvdaļa.⁹² Kriminālprocesa likuma 20.panta trešā daļa paredz, ka Kriminālprocesa likuma

⁸⁹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 20.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 93.lpp.

⁹⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [23.04.2022. red.]

⁹¹ Ibid.

⁹² Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 160. lpp.

83.panta noteiktajos gadījumos apsūdzētajam lietas izskatīšanā advokāta piedalīšanās ir obligāta, proti, gadījumos, kad apsūdzētā persona nav pilngadīga, apsūdzētajam ir garīga rakstura vai cita veida veselības traucējumi, kā arī gadījumā, ja apsūdzētā izglītības līmenis ir tik zems, ka apsūdzētā persona nespēj patstāvīgi un pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības.⁹³ Šie gadījumi ir attiecināmi uz visām instanču tiesām, kā arī uz rakstveida un mutvārdu procesu. Tāpat lietās par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanu un lietas, kas tiek turpinātas sakarā ar pieteikumu par mirušās personas rehabilitāciju advokāta piedalīšanās ir obligāta. Šajos gadījumos saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 88.panta trešo daļu iepriekš minētās personas no advokāta palīdzības nevar atteikties. Bez tam Kriminālprocesa likuma 83.panta trešā daļa paredz, ka advokāta piedalīšanās ir obligāta, ja lieta tiek skatīta apsūdzētā prombūtnē vai bez apsūdzētā piedalīšanās, kā arī gadījumā, ja iztiesāšana notiek atsevišķā lietvedībā izdalītā procesā par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskajai personai un iztiesāšanā nepiedalās juridiskās personas pārstāvis.⁹⁴ Taču šie gadījumi ir attiecināmi uz visām tiesu instancēm un tikai uz mutvārdu procesu, jo šādas lietas var vest tikai tiesas sēdē ar pierādījumu pārbaudi.

Apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu veido arī nevainīguma prezumpcija un tas ir konstitucionāla līmeņa kriminālprocesa reglamentējošs princips⁹⁵, kas ir ietverts Latvijas Republikas Satversmē. Daudzās valstīs, kurās valda demokrātiska sistēma un tiesiskums, kriminālprocess uzliek pierādīšanas pienākumu apsūdzībai, proti, apsūdzības iestādei ir jāpierāda, ka apsūdzētais ir vainīgs bez jebkādam saprātīgām šaubām, nevis likt apsūdzētajam pierādīt, ka viņš/viņa ir nevainīgs; visas šaubas tiek atrisinātas par labu apsūdzētajam.⁹⁶ Satversmes tiesu atziņu grāmatā ir teikts, ka nevainīguma prezumpcija sastāv no trīs elementiem: 1) tā aizsargā personu, lai to neatzītu par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu; 2) personai nav jāpierāda savs nevainīgums un 3) visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu apsūdzētajam.⁹⁷ Kriminālprocesa likumā nevainīguma prezumpcija tiek regulēta Kriminālprocesa likuma 19.pantā, kas paredz, ka apsūdzētais nevar tikt atzīts par vainīgu, kamēr viņa vaina noziedzīgajā nodarījumā netiek konstatēta Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

⁹³ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 83. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 288.lpp.

⁹⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [23.04.2022. red.]

⁹⁵ Strada-Rozenberga K Komentārs Kriminālprocesa likuma 19.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 88.lpp.

⁹⁶ The Rights of the Accused. <https://courses.lumenlearning.com/boundless-politicalscience/chapter/the-rights-of-the-accused/> [aplūkots: 10.05.2022.]

⁹⁷ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes tiesas atziņas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 105.lpp.

Tas nozīmē, ka apsūdzēto tiesā var atzīt par vainīgu tikai ar notiesājošu spriedumu vai ar lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata. Kā jau iepriekš tika noskaidrots nereabilitējošu lēmumu var pieņemt tikai tiesas sēdē, savukārt notiesājošu spriedumu var pieņemt gan rakstveida procesā, gan mutvārdu procesā. Līdz ar ko ne tiesas sēdē, ne rakstveida procesā neviens nevar apgalvot, ka apsūdzētā persona ir vainīga, kamēr tas nav izdarīts ar galīgo nolēmumu, pretējā gadījumā tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu. Bez tam iepriekš minētā norma nosaka, ka apsūdzētajam nav jāpierāda savs nevainīgums, tas ir saistīts ar pierādīšanas pienākumu, kas tiesā ir apsūdzības uzturētajam, proti, prokuroram. Tāpat arī Kriminālprocesa likuma 19.panta trešā daļa nosaka, ka jāvērtē par labu apsūdzētajam visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst. Tas nozīmē, ka, ja rodas kādas objektīvas šaubas par apsūdzētā vainīgumu, tad tās ir vērtējamas par labu apsūdzētajam. Šie divi nevainīguma prezumpcijas elementi ir attiecināmi uz mutvārdu procesu, jo pierādījumu pārbaudi ir iespējams veikt tikai mutvārdu procesā. Nevainīguma prezumpcija ir attiecināma uz pirmajām divām instanču tiesām, jo kasācijas instances tiesa neskata lietu pēc būtības, bet gan pārbauda, vai iepriekšējā instances tiesa nav pieļāvusi Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma pārkāpumus. Kriminālprocesa likuma 19.pants regulē arī sekas, ja valsts amatpersona, kas nav kriminālprocesā iesaistītā persona, ar publisku paziņojumu ir izteikusies par personas vainīgumu, pārkāpjot nevainīguma prezumpciju, tad procesa virzītājs, pamatojoties uz personas motivētu iesniegumu, publiski informē par nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu, bet iesnieguma kopiju nosūta izvērtēšanai institūcijai, kura var lemt par amatpersonas atbildību.

Bez tam, Kriminālprocesa likuma 451.pantā noteiktās apsūdzētā tiesības iepazīties ar lietas materiāliem ir tiesību uz taisnīgu tiesu elements. Taču šīs tiesības apsūdzētajam var tikt arī ierobežotas. Piemēram tāpēc, lai aizsargātu cietušo datus vai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 500.panta sestās daļā noteikumiem ar operatīvās darbības materiāliem un operatīvās darbības pasākumos iegūtajām ziņām drīkst iepazīties tikai tiesa. Līdz ar ko ne visos gadījumos liedzot apsūdzētajam iepazīties ar lietas materiāliem var tik ierobežotas tiesības uz taisnīgu tiesu. Apsūdzētais savas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem var izmantot visa procesa laikā gan rakstveida procesā, gan mutvārdu procesā.

Tāpat, apsūdzētajam ir tiesības noplatināt lieciniekus. Šādas tiesības apsūdzētais var īstenot tikai mutvārdu procesā pirmās un otrās instances tiesā, jo tās ir saistītas ar pierādījumu pārbaudes izdarīšanu. Liedzot apsūdzētajai personai tiesības noplatināt lieciniekus var novest pie nepienācīgas pierādījumu ticamības un pietiekamības izvērtēšanas. Ierobežojot šādā veidā

apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, tas var būt par pamatu apelācijas instances tiesai nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 566.pantu, kā arī kasācijas instances tiesai, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 587.panta otro daļu, var būt pamats atcelt abu iepriekšējo instanču nolēmumus un nosūt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai.

Visbeidzot, lai nodrošinātu apsūdzētajam tiesības uz taisnīgu tiesu, apsūdzētajam, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 11.pantu, ir tiesības lietot valodu, kuras šīs personas saprot, tādā veidā iekļaujot tiesības piedalīties lietas izskatīšanā ar tulka palīdzību, kā arī šīs tiesības ir izmantojamas bez maksas. Iepriekš minētās normas trešā daļa paredz arī apsūdzētā tiesības uz procesuālo dokumentu tulkojumu tai saprotamā valodā. Šo tiesību apsūdzētajam ir jānodrošina visā procesa gaitā, tai skaitā, kad lieta tiek izskatīta rakstveida procesā vai mutvārdu procesā. Apelācijas instances tiesai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 566.pantam un kasācijas instances tiesai atbilstoši Kriminālprocesa likuma 575.panta pirmās daļas ceturtajam punktam, konstatējot šādu pārkāpumu var pamats iepriekšējās tiesas nolēmuma atcelšanai un lietas nosūtīšanai jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Kriminālprocesā taisnīgas tiesas nodrošināšana ietver sevī sekojošas garantijas – 1) tiesa, kura izskata lietu, ir jābūt ar likumu izveidotai, objektīvai un neatkarīgai, savukārt tiesnešiem, kuri izskata lietu, ir jābūt objektīviem un neatkarīgiem; 2) procesa gaitai ir jāatbilst Kriminālprocesa likumā noteiktajam; 3) tiek ievērotas procesuālās garantijas konkrētai personu kategorijai.

2. Mutvārdu procesā apsūdzētais savas tiesības uz taisnīgu tiesu var īstenot sev vēlamā apjomā, savukārt rakstveida procesā tās ir ierobežotākas. Fakts, ka mutvārdu procesā ir lielāka iespējamība izmantot savas tiesības uz taisnīgu tiesu, nenozīmē, ka tās nevar tikt ierobežotas, jo procesa veids vai tiesu instance arī ierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu elementus. Taču rakstveida procesā, piemēram, pirmās instances tiesā tiesību uz taisnīgu tiesu elementi tiek ierobežoti sākot no brīža, kas apsūdzētais piekrīt lietas izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes un rakstveida procesā, respektīvi, apsūdzētais atsakās noprotināt lieciniekus, sniegt liecības un piekrīt, ka lieta tiks izskatīta pēc lietā esošajiem materiāliem, un tas nerada tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.

3. Iztiesājot pirmās instances tiesā lietu rakstveida procesā galīgais nolēmums vienmēr būs notiesājošs. Lai lietu izskatītu rakstveida procesā, lietai tiesā ir jāienāk vai nu vienošanās procesa kārtībā, vai paātrinātā procesa kārtībā bez pierādījumu pārbaudes vai parastā kārtībā bez pierādījumu pārbaudes. Pierādījumu pārbaudes neizdarīšanas priekšnoteikumi nosaka, ka apsūdzētais atzīst savu vainu visā viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā, tiesai pēc lietu materiālu pārbaudes nav šaubu par apsūdzētā vainīgumu, kā arī apsūdzētais (obligātās aizstāvības gadījumos arī viņa aizstāvis un pārstāvis,) piekrīt pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai. Savukārt vienošanās procesā apsūdzētais ir piekritis viņam inkriminētā nodarījuma apjomam, kvalifikācijai, radītā kaitējuma novērtējumam un vienošanās procesa piemērošanai, līdz ar ko tiesa nepārbauda un nevērtē pierādījumus un pieņem notiesājošu spriedumu. Taču likumdevējs rakstveida procesā vienošanās procesa kārtībā ir paredzējis izņēmumu, ka, ja tiesa konstatē kriminālprocesa nepieļaujošus apstākļus, tad tiesa pieņem lēmumu par lietas izbeigšanu.

4. Lietas iztiesāšanas pamatveids ir mutvārdu process. Pirmās instances tiesā, saņemot iebildums no procesa dalībnieka par lietas izskatīšanu rakstveida procesā, kas ir nozīmēta saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 540¹.panta pirmo daļu vai Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmo prim daļu, tiesai ir jāpieņem lēmums par lietas izskatīšanu mutvārdu

procesā, no kā izriet, ka tiesai šajā jautājumā nav izvēles brīvības. Apelācijas instances tiesā, saņemot prokurora vai personas, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar iebildumu par lietas izskatīšanu rakstveidā, kura ir nozīmēta saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtās daļas noteikumiem, vai motivētu lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdos, kas ir nozīmēta izskatīšanai rakstveidā saskaņā ar Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 12.panta pirmo daļu, nenoteic tiesas pienākumu, izskatot lietu rakstveida procesā, katrā gadījumā pieņemt lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā, līdz ar ko tiesai šo jautājumu izlemšanā ir rīcības brīvība. Savukārt kasācijas instances tiesai ir Kriminālprocesa likumā noteiktie gadījumi, kad lieta ir nozīmējama mutvārdu procesā un procesa dalībnieki nevar iebilst par rakstveida procesu, bet var izteikt lūgumu. Līdz ar ko ir secināms, ka kasācijas instances tiesā rakstveida process ir kā pamat process un ar katru nākamo tiesas instanci tiek ierobežotas tiesības uz mutvārdu procesu, bet tas nerada tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.

5. Lietas izskatīšana mutvārdos var sevī iekļaut arī rakstveida procesa elementus. Piemēram, pirmās instances tiesā pierādījumi tiek pārbaudīti tikai tādā apmērā kā aizstāvība to ir lūgusi, tas nozīmē, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 489.pantu, aizstāvība var norādīta, ka nav nepieciešams izsaukt kriminālprocesā agrāk nopratināto personu, kuras liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, vienlaicīgi piekrītot, ka liecībā fiksētās ziņas lietas dalībnieki varēs izmantot tiesas debatēs un tiesa tās varēs izmantot nolēmumā savu secinājumu pamatošanai. Tiesa ar pierādījumiem iepazīstas rakstveidā, no kā ir secināms, ka arī mutvārdu procesā ir iekļauts rakstveida procesa elements.

6. Autores ieskatā Kriminālprocesa likuma papildināšana ar Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma normām, kas regulē rakstveida procesa pieļaujamību pirmās un otrās instances tiesā ir atbalstāms un nāktu par labu tiesas un prokurora noslodzei, kas arī varētu būt aizstāvības interesēs, lai ātrāk lietu izskatītu, neizslēdzot iespēju lūgt lietu izskatīt mutvārdu procesā pirmās instances tiesā. Arī bez Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma normām, mutiskums pirmās instances tiesās ir palicis salīdzinoši maz, jo, kad krimināllietas iztiesāšana tiesas sēdē notiek bez pierādījumu pārbaudes, tiesa pārbauda apsūdzētā personu raksturojošos datus un pāriet pie tiesas debatēm, kur izsakās tikai par piemērojamo sodu, tā veidu un mēru, kā arī par kompensācijas apmēru. Līdz ar ko, ja nav nepieciešama pierādījumu pārbaude, tad nav nepieciešama tiesas sēde, jo procesa dalībnieki savu viedokli par piemērojamo soda veidu un mēru, vai citiem būtiskiem jautājumiem var izteikt arī rakstveidā, kā to paredz Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma normas un tas neietekmē apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
2. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma komentāri. Jurista Vārds, 14.07.2020., Nr. 28 (1138). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/276893-covid-19-infekcijas-izplatibas-parvaldibas-likuma-komentari/> [aplūkots: 01.04.2022.]
3. Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa. Apkopojums. Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots: 15.04.2022.]
4. Latvijas Republikas Satversme. Satversmes tiesas atziņas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
5. Līce K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 15.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
6. Līce K, Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 14.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
7. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2010-2015. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
8. Ņikona L., Brikmane E. Kas ir konstitūcija un kāpēc Latvijā to sauc par Satversmi. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/337747-kas-ir-konstitucija-un-kapec-latvija-to-sauc-par-satversmi-2022> [aplūkots 25.04.2022.]
9. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 20.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
10. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 60.² pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
11. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 71. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
12. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 72. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.

13. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 73. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
14. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 83. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
15. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
16. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
17. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 130.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
18. Strupiņš A. Taisnīga tiesa. Jurista Vārds, 15.02.2022., Nr.7 (1221).
19. Ščerbinskis G. Rakstveida process raitākai lietas izskatīšanai tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/291627-rakstveida-process-raitakai-lietas-izskatisanai-tiesa-2017> [aplūkots 14.04.2022.]
20. Tiesu administrācija. Kā darbojas tiesu sistēma Latvijā? Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/290457-ka-darbojas-tiesu-sistema-latvija-2017> [aplūkots: 18.03.2022.]
21. Tiesu hierarhija. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/tiesu-hierarhija> [aplūkots: 18.03.2022.]
22. Tieslietu padome. Tiesnešu ētikas komisija. Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums: skaidrojumi, atzinumi, lēmumi 2008-2016. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
23. Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
24. The Rights of the Accused. Pieejams: <https://courses.lumenlearning.com/boundless-politicalscience/chapter/the-rights-of-the-accused/> [aplūkots: 10.05.2022.]

Normatīvie akti

25. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Septītais protokols. Parakstīta Strasbūrā 22.11.1984. https://www.echr.coe.int/documents/convention_lav.pdf [aplūkots 23.04.2022.]
26. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922.
27. Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1922.
28. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005.

29. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020.

Tiesu prakse

30. Satversmes tiesas 10.02.2017. spriedums lietā Nr.2016-06-01, 27.p. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/04/2016-06-01_Spriedums.pdf
[aplūkots: 28.04.2022.]
31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 15.09.2010. lēmums lietā Nr.11320029809/SKK–448/2010. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants>
[aplūkots: 10.05.2022.]
32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 30.06.2011. lēmums lietā Nr.15830602009/SKK–266/2011. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/49nodala-tiesvedibas-ipatnibas-attieciba-uz-pirmstiesas-procesa-slegtu-vienosanos-539-543pants?lawfilter=1> [aplūkots: 11.05.2022.]
33. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 8.06.2012. lēmums lieta Nr.SKK-284/2012. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminallikuma-vispariga-dala/v-nodala-soda-noteiksana> [aplūkots: 22.04.2022.]
34. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 27.01.2015. lēmums lieta Nr.SKK-9/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pants> [aplūkots: 15.04.2022.]
35. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 26.02.2015. lēmums lieta Nr.SKK-147/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/52nodala-lietas-sagatavosana-iztiesasanai-apelacijas-instances-tiesa-549-559pants>
[aplūkots: 15.04.2022.]
36. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.10.2015. lēmums lietā Nr.SKK–J–572/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu->

- [kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants](#)
[aplūkots: 27.03.2022.]
37. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 24.05.2016. lēmums lietā Nr.11905008015/SKK-352/2016. <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/54nodala-lietas-izskatisana-kasacijas-kartiba-569-591pants> [aplūkots: 11.05.2022.]
38. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 02.02.2017. lēmums lietā Nr.11200005116/SKK-23/2017, 6.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/46nodala-iztiesasana-493-510pants> [aplūkots: 15.03.2022.]
39. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 10.10.2017. lēmums lieta Nr.15830406610/SKK-532/2017, 9.1.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pants> [aplūkots: 27.03.2022.]
40. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 22.08.2019. lēmums lieta Nr.SKK-554/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/49nodala-tiesvedibas-ipatnibas-attieciba-uz-pirmstiesas-procesa-slegtu-vienosanos-539-543pants> [aplūkots: 13.04.2022.]
41. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 9.03.2021. lēmums lieta Nr.SKK-164/2021, 6.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pants> [aplūkots: 22.04.2022.]
42. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 10.05.2021. lēmums lieta Nr.11096061617/SKK-25/2021, 8.8.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/53nodala-lietas-iztiesasana-apelacijas-kartiba-560-568pants> [aplūkots: 27.03.2022.]
43. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 14.12.2021. lēmums lieta Nr.11517054313/SKK-147/2021, 6.4.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/kriminalprocesa-likums/5nodala-personas-kuras-isteno-aizstavibu-59-941-pants>
[aplūkots: 27.03.2022.]

Bakalaura darbs “Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana, izvēloties lietas iztiesāšanas veidu – mutvārdu vai rakstveida procesā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Kristiāna Zaļuma
(personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.iur., prof. Kristīne Strada – Rozenberga _____
(personiskais paraksts, datums)

Recenzents/-e: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 24.05.2022

Dekānes pilnvarotā persona: _____
(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

(datums, protokola Nr.)

Komisijas sekretārs/-e:

(personiskais paraksts)